REPUBLIKA HRVATSKA

176

OSIJEK.
Vodena vrata sagrađena 1712.-1719.
Perocrtež: I. Gojkovića (1938.)

Redakcija ovoga broja dovršena je 10. TRAVNJA 1992.

REPUBLIKA HRVATSKA

Tromjesečni časopis. Glasilo Hrvatske republikanske zajednice. Tekst priređen u dogovoru s uredništvom istoimenog časopisa, koji izlazi u Buenos Airesu od 1951. godine. Časopis je registriran pri Ministarstvu informiranja Republike Hrvatske pod brojem 1340, dne 26. 8. 1991. Oslobođen plaćanja poreza na promet.

God. XLII — 10. TRAVNJA 1992. — Br. 176

Dr. Ivo Korsky:

SLIČNOSTI I RAZLIKE

Povijest se ne ponavlja, ali unatoč tome pojavljuju se neke sličnosti koje potiču na razmišljanje, da nakon sličnih poteškoća ne bi došlo do sličnih nedaća ili neuspjeha.

U suvremenoj hrvatskoj oslobodilačkoj borbi glavne sličnosti su u držanju srpske narodne skupine prema hrvatskoj većini kad se ova bori da se Hrvatska osamostali, te u držanju stranih čimbenika svaki puta kada hrvatski narod pokušava ostvariti svoje pravo na samoodređenje.

U Hrvatskoj je za vrijeme rata, a još više poslije poraza hrvatske države, komunistički propagandni aparat do besvijesti ponavljao tvrdnju da je Hrvatska proganjala domaće Srbe 1941., koji da su se zato pobunili i započeli rat protiv te države tvrdeći da su ovu — pod imenom Nezavisne Države Hrvatske — uspostavile nacistička Njemačka i fašistička Italija, ili da se poslužimo jezikom agitpropa, nacifašistički okupatori Jugoslavije, a ne hrvatski narod.

Za vrijeme rata ova je propaganda bila u svijetu prihvaćena, jer se je uklapala u tadašnji svjetski vojnički i idejno-politički sukob, a održala se je i kasnije, u promijenjenim prilikama, da bi opravdala komunističku diktaturu i nasilno stvaranje Jugoslavije usprkos savezničkih izjava o pravu sva-

koga naroda na samoodređenje. Tako je u novom demokratskom ozračju Jugoslaviji dana pristojna odjeća da bi mogla prikriti svoju sramotnu stvarnost. Bez toga nije bilo moguće primati Tita i njegove ministre i generale koji su očevidno grubo vrijeđali načela proglašena u Atlantskoj povelji i Osnivačkoj povelji Ujedinjenih naroda. Nova Jugoslavija nije mogla stupiti na međunarodnu pozornicu samo sa četničkom šubarom ili s partizanskim trorogom. Trebalo je prikriti suradnju i jednih i drugih, prvo s talijanskim fašistima, a kasnije, kad je Njemačka oslabila nakon bitke u Staljingradu, sve češće i s njemačkim nacistima. Konačno, trebalo je uklopiti u očima svijeta partizansku borbu protiv Hrvatske u okvir međunarodnog antifašističkog rata. Stoga su jugoslavenski povjesničari brižno skrivali činjenicu da je srpski ustanak protiv nove hrvatske vlasti buknuo prije ikakvih progona Srba. Osim toga već se godinama nastoji zatajiti potpuno otvorena suradnja desnih srpskih ustanika s talijanskim i njemačkim vojničkim i političkim snagama, dok se suradnja lijevih ustanika sa službenim saveznicima Nezavisne Države Hrvatske stidljivo prikazuje kao izmjena zarobljenika, a ne kao više ili manje otvorena kolaboracija — prema prilikama i potrebama.

Nasilje nije nikada opravdano, pa ni onda kada se država bori protiv ustanika koji je nastoje silom srušiti. No prešućivanje početnih oružanih djelatnosti Srba protiv Hrvatske, te prikrivanje njihovih kasnijih nasilja, da bi se hrvatski narod pred svijetom prikazao kao genocidan, jest obični povijesni falsifikat koji danas sputava i one koji su u prošlosti, vjerujući u Jugoslaviju i u komunizam, prešutno ili otvoreno pristajali uz takvo prikazivanje srpsko-hrvatskog rata od 1941. do 1945.

Potpuno je nerazumljivo da dio hrvatske ljevice još i danas iskorištava ovu ratnu protuhrvatsku propagandu, misleći da time osigurava svoje mjesto na pobjedničkoj strani. Ti krugovi ne vide da je porazom hrvatske države poražena ne samo hrvatska desnica, koja je svjesna svoga poraza, nego cijeli hrvatski narod uključivši hrvatsku ljevicu koja toga nije svjesna i koja se čudi kako joj danas oni s kojima se osjeća idejno povezana ne priznaju ni antifašizam ni pobjedu.

Divlji srpski napadaj na hrvatski pokušaj oslobođenja

1941. te rušenje hrvatske države sa strane onih koji su tada, radi slučajnog poklapanja interesa bili hrvatski saveznici, dok su stvarno bili njezini tajni, trajni ili povremeni, neprijatelji te održavali veze sa srpskim nekomunističkim pa i komunističkim pobunjenicima, njihovim službenim neprijateljima, pokazuje dosta sličnosti s današnjim stanjem u Republici Hrvatskoj. Kao što je 1941. jedna borbena manjina, desne ali ne fašističke orijentacije, povela borbu za hrvatsko oslobođenje i u toj borbi imala na početku skoro jednodušnu, a kasnije nešto slabiju potporu hrvatskoga puka, na čelo novoga hrvatskog osloboditeljskog pokušaja 1989. ponovno se je stavila jedna borbena manjina, ovaj puta umjereno lijeve orijentacije, većinom sastavljena od disidenata dotadašnje jugoslavenske komunističke vlasti. I ona je zadobila skoro jednodušnu potporu hrvatskog puka, koji je malo gledao na stranačke i ideološke razlike, nego je izabrao one koji su mu obećavali izlazak iz Jugoslavije i stvaranje novog slobodarskog političkog, gospodarskog i socijalnog sustava u Hrvatskoj.

Postoje, međutim, i neke razlike. Ustaški pokušaj 1941. poduprli su samo veoma malobrojni pripadnici hrvatske ljevice koji su ubrzo, izazvani od talijanskih progona, u okviru partizanskog rata ušli u oružanu borbu protiv hrvatske države i za obnavljanje Jugoslavije. Pokret hrvatskih disidenata 1989. i 1990. naprotiv dobio je iskrenu pomoć hrvatskih nacionalista, i to ne samo na početku kada se je radilo o političkoj i materijalnoj potpori hrvatskoj oporbi, nego i kasnije kad je trebalo dati život za obranu onoga što se je postignulo na putu prema slobodi i nezavisnosti.

Iz istoga središta s istim argumentima kao i 1941. Srbi su se ponovno podignuli protiv hrvatskog osloboditeljskog pokušaja. Ali ovaj puta je hrvatsko vodstvo pokazalo zamjernu strpljivost i unatoč velikih nasilja protiv hrvatskog pučanstva u predjelima gdje su Srbi ili većina ili jača manjina, obuzdavalo je hrvatsku reakciju, često i na štetu hrvatske vojničke obrane. Politički učinak ove suzdržljivosti bio je povoljan, jer je tako srpska agresija postala očevidna i srpsko osvajanje hrvatskih krajeva toliko vidljivo, da ni najveći prijatelji Jugoslavije, na čelu s američkim političkim "establishmentom" i s europskim tehnokratima, nisu mogli prijeći preko toga. Za-

nimljivo je da unatoč hrvatske suzdržljivosti i srpske agresije, isti krugovi u slobodnom svijetu koji su najviše podupirali disidentske pokrete u komunističkim zemljama i tako su po logici trebali pomagati isto takve disidente, tj. razočarane komuniste, u Hrvatskoj, od samoga početka pomažu protuhrvatsku spregu sastavljenu od ultranacionalističkih i imperijalističkih srpskih krugova (dakle u biti fašista) i Jugoslavenske narodne armije, koja predstavlja elitu i oružanu snagu srpskog staljinizma i protuameričke srpske struje. Kroz četrnaest primirja i konačno kroz intervenciju Ujedinjenih naroda koja se treba ostvariti slanjem plavih šljemova, ova glavna središta demokratskoga svijeta pomagala su zadnjim ostacima komunističkog totalitarizma i srpskog nasilnog ekspanzionizma u borbi protiv Republike Hrvatske koju vode ti hrvatski disidenti, razočarani komunisti, dakle ljudi koji su im po simpatijama i idejama najbliži, te koje danas etiketiraju kao nacionalne ekstremiste da bi se opravdalo očevidno pomaganje protuhrvatske agresije. (Neosporno je da se primirje nameće uvijek kad su hrvatske snage započimale protuofenzivu, a nikada kada su srpske i komunističke snage u ofenzivnim pokretima.) U tome etiketiranju ova se demokratska središta uglavnom služe argumentima iz drugoga svjetskog rata koje također hrvatska ljevica, iz nerazumljivih razloga, održava na životu umjesto da ih konačno razotkrije i odbaci.

Sve hrvatske struje morale bi danas čvrsto zastupati jedinstveni značaj hrvatske oslobodilačke borbe, a ne radi političkih predrasuda praviti razlike između bivših i sadašnjih hrvatskih osloboditeljskih pokušaja. Niti godine 1941. kao ni godine 1990. hrvatska borba nije bila ideološka nego je bila nacionalna i pučka. Bila je samo i isključivo borba hrvatskoga naroda za ostvarenje svoje države. Desnica i ljevica su politički pogledi na različita društvena pitanja, u svojoj biti prolazni i promjenljivi, dok je javno izražena volja svih Hrvata da budu slobodni onaj čvrsti temelj na kojemu treba počivati hrvatska međunarodna politika.

To bi trebala biti jedina poruka svih Hrvata stranome svijetu.

Joja Ricov:

STRAŠILA MOG ŽIVOTA: JUGOSLAVIJA-KOMUNIZAM-J(N)A

Strano, nametnuto tijelo

Averziju što hoće reći odbojnost, tek što ne gnušanje, ja ćutim pri samoj pomisli na nju. Klonim ju se čak i izustiti. Jer, i u njenu imenu je prijetvornost, licemjerna podvala, laž. Neko strano, nametnuto tijelo, daleko nepoželjno tuđe. Sada još i opasno. Nasrtljivo, Zlonamjerno, maligno. Dušmansko iznad svega! To što sada osjećam nova je kategorija čuvstva. Ono je, možda, podsvijesno, u neotpretanoj latenciji živjelo u meni i ranije, ne dopirući do jasne, oštre spoznajne dioptrije u moju svijest. Armija. Tuđica koja smjesta asocira na drugu, udaljenu a nevoljenu blizanku po kojoj je, ne sumnjam, i dobila ime: Crvena armija. Gdje je onda razlog za daljinu, za njenu apsolutnu odsutnost od mene? Nedvojbeno u dvije stvari (stvari?): Jugoslaviji i komunizmu. Nisam bezrazložno upravo tim redoslijedom izgovorio ove imenice, zacijelo najnemilije mome ljudskom i građanskome biću. Valjalo bi nepristrano, trijezno o tome raspravljati. Ja sam međutim već ovog časa u drugom, povišenu, toničnome naponu.

Jugoslavija je prvo, najranije u iskustvu, najdublje u memoriji, strašilo mog života. Ja sam — kad slov je o njoj — još danas proprioceptivno neizmijenjen, osjećam otpor u psihi i u tijelu. Bilo mi je jedvice šest navršenih godina kada sam prvi put doživio Jugoslaviju na djelu. Vraćao sam se u vrsti dječačićâ i djevojčicâ, što je za hrvatskim barjakom na čelu predvodila povorku moje rodoljubno pokrenute čeljadi s izborne neke manifestacije u Preku. Stigosmo već nadomak Kalima, kada nas na putu dužmorja dočekaše oružnici. Već smo u Preku prebrodili tarapanu s bocama i stolicama koje su se lomile po leđima finanaca i žandara potpomognutih činovničkim i drugim "reponjama' (ta-

ko smo s prezirom zvali jugoslavenske režimlije), a sad ih evo i tu. Raspršismo se uokolo, a ja sam, sjećam se, trčao uzbrdicom Brgačelja u Glavine, sve kroz maslinike, preskačući suhozide, budući da je dugo, za mnom, uporno grabio cokulama po kamenju žandar koji se derao uzorno srbijanski: "Stoj! Kamo begaš, majku ti ... hrvatsku, sad ću da te!..."

Srebrena orlovska pedesetdinarka

A već u prvom osnovne, stanoviti učitelj Feliks dvometarska, inače manekenski vitka, naočita četnička spodoba plitko zalizane crne kose s brazdom izvukao me je za nastave iz razreda i odveo na tavan škole gdje me, bacajući srebrenu orlovsku pedesetdinarku na završnu stubu od granita (ili prag?), zveckanjem mamio ("Koliko sladoleda možeš za to kupiti!") uz obećanje da će mi je odmah dati, ako mu otkrijem imena "lica" (mahom domaćih ljudi) što su kod "Vuka", pod mojim prozorom (dvorišno svratište pok. Jose Kurtina), pjevali "Vilu Velebita" i druge hrvatske pjesme. Dakako da sam, iako još mališan, prozreo nakanu hulje te, glumeći iznenadan nalet proljeva, kidnuo niz stubište, izbjegavši tako daljnju bezočnu kupovinu i ucjenjivanje "pedagoške" jugonakaze. No nije bila nelogična ta moja dječačka reakcija. Mjesto u kojemu sam niknuo bilo je izrazito hrvatski orijentirano i, uz na prste izbrojive reponje među učiteljima, trgovcima i po kojem obrtniku, listom je pripadalo HSS-u. Snažan protuautonomaški pa i antijugoslavenski duh koji se s grudi majke sisao uz nauk dr. Ante Starčevića, don Ive Podana, Mihovila Pavlinovića i don Jure Biankinia odlikovao je moj ribarski i težački puk što je u gajeti, krčmi, za stolom i po selu ne rijetko znao zaoriti da se utihom prolomi i do **Zare:** "Zadar, Trst i Pola naša biti mora", "Ustani Bane!...", "Oj hrvatska mati, nemoj tugovati!..." Pamtim i oporuku mog oca ribara (poginuo u brodolomu '39-e), radićevca lijevog krila i organizirana stekliškog ilegalca povezana s prof. Antom Brkanom u Zadru, koji mi je za berbe maslinâ u Hripi a i drugdje ko u kakvu refrainu običavao otpjevati: "Nikada,

sinko moj, ne smiješ zaboraviti devet volovskih žila što ih je tata primio po tabanima od srpskih žandara u Preku!" Dakako, da sam u takvu ozračju i prerano politički dozorio. U pučkoj školi, sjećam se, uvijek za pjevanja kraljevske "Bože pravde" svi odreda turili bismo ruke u džep da — napnemo joj rogove!

Credere obbedire combattere

I s takvim otporom u duši dočekasmo u nadi slobodne hrvatske države sramotni slom Jugostradije, a naša radost dvostruko se zamrači upadom talijanskih zavojevača u domaju. Umjesto "Živjela Hrvatska", udarnim zidovima moga sela pa i na školi stajalo je golemim slovima, na znanje a i ravnanje svekoliku pučanstvu: **Viva l'Italia, Roma doma** (Rim kroti), **Credere obbedire combattere** (Vjeruj slušaj bori se). Uskoro, s fašistima stigoše i četnici. Mrtvačke glave, kasnije i kokarde na čelu: dakle, oni od jučer, ali sad pratnja uljezu, revna služinčad okupatora. Umjesto s hrvatskom vojskom i državom, suočismo se s Regnom d'Italia, mi — "Dalmazia italianissima" — s fašistima i bandom, isprva jugoministra Nike Novakovića alias "Longa", ubrzo pod vodstvom krvoločnoga Đujića, Momčila — da koga! — sa zapovjedničkim mu štabom usred Splita. Vjeran portrait tog zvjerski osvetoljubiva kistanjskoga i kninskog "Azijata" (R.L.) ostavio nam je u svojoj prozi "Il diario di un soldato semplice" (Dnevnik obična vojnika) talijanski časnik za vezu izravno s njim. kao "vождom" četnikâ u Dalmaciji, Raul Lunardi. Opirući se bjesomučnoj akciji talijanizacije pradavnog hrvatskog regiona Grgureve Ninske biskupije — kolijevke hrvatske državnosti, umjetnosti i kulture — doživjesmo prva tamničenja uz racije te mnoštvena odvođenja u logore na Molat i u Italiju, prva strijeljanja i palež udruženom rukom četnikâ i crnokošuljašâ, nažalost i granatierâ regularne talijanske vojske.

"Bezbožac i komunist"

Predani na milost Vučici s liktorskim snopom pruća, amputirani od Majke (Nezavisne Države Hrvatske), što smo drugo mogli do u šumu? I, pogana Jugoslavija nanovo nas dočeka u zasjedi, ovoga puta s boljševicima, kao zaštitnička spasiteljska vizija osloboditeljskih težnji ali i organiziranih političkih snaga za jedno novo, nadobudno, nacionalno i socijalno ravnopravno, poželjno sutra. Ja osobno, kao nepotalijančiv Hrvat (kojemu su i prezime Ricov pokušali mijenjati u Rizzo) i deklariran antitotalitarac, što znači i antifašist, izbačen sam iz Klasične talijanske gimnazije pri Nadbiskupskom sjemeništu u Zadru pod optužbom: "bezbožac i komunist". Bolna uvreda i još bolnija jer nepravedna, teška, nepodnošljivo sramna kleveta. Bio je srpanj 1943. Zelen sam bio, ali ja sam već dobro znao što je to Komunizam, budući da sam jasno već dotad i na vlastitoj koži iskusio što je i kakav je njegov crni brat, krsna imena: Fašizam! U mojim rodnim Kalima tamošnji ustanički velmože na terenu (čast čestitim hrvatskim borcima, mrtvima i živim, u partizaniji onog doba!) pripremale su mi u međuvremenu kamen sa žicom o vrat, kao kandidatu za "podvodni bataljun". Nije bilo mnogo vremena za provjeravanje, a "on (tj. Joja Ricov, op. p.) nalazi se u talijanskoj gimnaziji, dakle: talijanski špijun!" Apsurdno sretna okolnost da me okupator izbacio iz škole i konvikta, pod navedenom optužbom, spasila mi je život. Ali neposredno po povratku u Kali uslijedile su kušnje s provjerama, no ja sam se smjesta uključio u pokret otpora zavojevaču, shvativši i onaj kulturno-prosvjetni i promidžbeni rad na terenu kao prilog rodoljubnoj borbi moga hrvatskog življa na otocima i u priobalju za domovinsku stvar. Bila je to pozadinska fronta hrvatskoga otpora u kojemu sam i ja, nikad i nikakav ratnik, našao svoje mjesto u pisarskoj pripomoći pri Mjesnom NOO-u Kali, u izradi gumenih pečata za odbore susjednih nam sela, u pravljenju Titovih portreta ("najveći sin hrvatskoga naroda Josip Broz. . ." pisalo je na poleđini poznate Skriginove fotografije "Vrhovnog komandanta" u šubari sa srpom i čekićem na zvijezdi), u ispisivanju partizanskih pjesama za oslobođeni teritorij, u pravljenju križeva

i portreta poginulih boraca, višejezično pripremljenih letaka za minska polja i neprijateljske garnizone, kartonskih šablona za hitro ličenje Maršala i parolâ po zidovima, itd. Ali u isto vrijeme vodila se sa mnom i ideološka bitka rasprom, ona koju je, pretpostavljam, doživio i svaki drugi pripadnik Pokreta u borbi i na terenu, koji nije mislio komunistički.

"Obračunaj s religijom!"

Znajući za moje dubinsko kršćansko uvjerenje pa i praktično ispovijedanje vjere redovitim odlaženjem u crkvu, prvoborci, mahom boljševičke strukture, makar do jučer neki od njih i sinovi orjunaških familija, još ljeta 1943. govorili su: "Iščupaj toga tvog Boga, obračunaj s religijom, napravit ćemo sutra od tebe velikoga čovjeka. Bacit ćemo te na međunarodnu pijacu!" Pa nisam ja nekakav trgovački artikl, branio sam se. "Stvorit ćemo od tebe diplomatu, kako ne razumiješ?! Ovaj Bûdi (mislili su na Budimira Lončara, partizana također, ali iz susjednoga Preka, šefa — ako ne griješim — općinskoga KNOJ-a: Korpusa narodne obrane Jugoslavije, [1] op. p.) nije ti do gležnja ni po pameti ni po jezicima. Ako ne raščistiš s Bogom, to što bi sutra mogao biti ti, bit će Bûdi!" I, odista, ti moji primitivni otočki "revolucionari", koji su već onda planirali svoje kadrove, nisu prorekli neistinu: Budimir Lončar preko KNOJ-a, OZN-e i UDB-e dotjera, vidjesmo, i do ministra vanjskih poslova Jugosradije! Tu je, na djelu, debelo već bio zaorao brazdu i Komunizam: opaka najpodmuklija i najbezdušnija, svedopiruća mora moje, bez trunke predaha, zaista ugrožene mladosti. Ona koja me praktički ni do danas, iako već crkotina, pače sjena uspomene, nije do kraja napustila.

A vojska? Jamačno partizanska, zar ne? Pa, vidite: daleke '42. (kako ju pamtim ja) bila je zapravo klapa, ilegalna a tek naslutiva, gotovo neopstojeća, konspirativno združenih mladaca. U mome kraju ponajprije "Žicarâ", seoskih lola ribara i probisvijeta (obzirom međutim na poduzete akcije, posebice oslobađanje Vojina Zirojevića iz žicom ograđena

[1] Iz KNOJ-a se, kasnije, razvila OZNA, UDBA i Kos.

logorskog obruča na Ošljaku, mora se priznati nevjerojatno hrabrih!) kojima se naknadno pridružiše i brojni mladi muževi, učenici i zanatlije, djeca nadasve HSS-ovskih obitelji što su u antifašističkom ratu protiv okupatora kroz komesarske tlapnje i obećanja, u pothranjivanoj nadi, gledali ozbiljenje i svojih stranačkih ideala nacionalne i socijalne pravde.

Preveslan u Jugoslavena

Dakako da su u radionicama skojevski i kompartijski dojenih te danonoćno prepariranih trojki, udarnih grupa i odreda, uskoro četâ, bataljonâ, brigadâ i divizijâ, 1942. i korpusâ inicijalne NOV (Narodno oslobodilačke vojske) i POJ (Partizanskih odreda Jugoslavije) sljedbenici HSS-a i drugih političkih pripadnosti i orijentacija, u početku rijetko, kasnije sve gušće, alterirali u komuniste. Alterirajući u komunista, tanjila je nacionalna, debljala za uzvrat internacionalna os, boljševički skoro planetarno strukturirana marxističkog, što hoće reći ateističkog, i "vjernika" i borca. Tako je Hrvat, partijski preveslan u Jugoslavena, besklasnik u klasna bojovnika univerzalne Zemljine utopije boljševički projicirana svijeta. Tu su Srbi, ostavši najčešće nedirnuti u svojoj vertebralnoj nacionalnoj osi, prevarili Hrvate, osiguravši već u startu pobjedu Srboslaviji. Čoporni četnički prijelazi, posve sračunati, na stranu partizana od kojih se odvojiše još jeseni 1941. političkim razlazom Draže Mihajlovića i Broza, i to baš sada, u drugoj polovini 44-e, kad se već nazirao kraj rata i poraz Tripartitne sprege, zajamčili su i s boka kadrovsko i političko fazoniranje druge, ne više oficijelno Kraljeve nego Maršalove, republikanske, u biti aleksandrovske, obnovljeno unitarističke i države i vojske. Na teritoriju Hrvatske, koja je već krajem 1943. raspolagala silom od preko 280.000 partizanskih vojnika i gdje su se vodile sve odlučujuće ofenzive dok je Srbija brojila svega nekoliko tisuća antifašističkih gerilaca, sada je već nadmoćno vladala Srbija, isprva osobljem tzv. komandnoga kadra, naskoro i jezikom, upravom i duhom.

Progoni i zatočenja

Još tijekom rata lístilo se Hrvate. Moglo se to naslutiti, već i u samome početku, sa slučajem Kerestinec. Nije li do danas ovijen velom tajne bijeg a time naravno i logička pogibija Augusta Cesarca, da ne spominjemo one ostale? A smrt Lole Ribara i drugih, sve do obračuna s Hebrangom te hrvatskom vojnom i intelektualnom elitom ljevice '48-e, '49-e i dalje? Što se pak mene, lijevog antitotalitarista, kršćanina i Hrvata tiče, moje zaruke s jugo-boljševizmom pukle su već prvog ljetnog predvečerja '43-e na ispitu agresivna marksističkog ateizma, a kolovoza '47-e prvi sam put olisičen od dojučerašnjih mi drugova iz rata i nacističkog konclogora na Musapstanu ponad Zadra svibnja '44-e kao osumnjičeni "ubojica" komunista pk. Frane Kuštere — oznovske političke žrtve. Otada nadalje nikada za mene nisu prestala sumnjičenja, pretresi, uhićenja, diskriminacija svih mogućih oblika, progoni i zatočenja. Jedna od delikatesnih ali kontinuiranih metoda dominiranja i manipulacije ljudima bila je ucjenjivanje i prijetnje vezane za /ne/prihvaćenu suradnju s režimskim forumima ili bazičnim organima Partije i društva, posebice s UDBOM. Jugonacističke, potkožno srbofilne organizacijske strukture na svim razinama nisu opraštale apstinenciju i pasivnost, ponajmanje bijeg i nadigravanje. Čak i iznimna zauzimanja i udarnički pothvati na dobrovoljnim radnim akcijama izgradnje ili obnove porušene i zaostale zemlje, kod ljudi koji duhom nisu bili njihovi, tumačili bi se kao "gluma" i "maskiranje" (osobne) "neprijateljske naravi" pa čak i — doslovce — "prikrivanje" (i opet osobne!) "neprijateljske djelatnosti". U toj bezočno rafiniranoj režimlijskoj meštriji prednjačili su skojevci, partijska uzdanička avangarda, specijalno janjičarski dresirana u srednjoj školi, barem kako ju nosim u gorkoj uspomeni ja iz Gimnazije u Zadru.

Upregnuti u "njihov" volopreg

Sve te strukturalne elemente posjedovala je i isijavala ih iz svojih sivozelenih brloga i vojska, pompozno demagoški

samokrštena: Jugoslavenska narodna armija. A vodili su je ispred otočkih prvoboraca na hrvatskome tlu Ravnih kotara, Bukovice, Bosne, Like i sjeverodalmatinskog arhipelaga Dubajići i Mamule — propali đaci i podnarednici raspale Simovićeve soldačije. Simo Dubajić, nomadski razbojnik u genima, koji je i u "internacionalističkim" formacijama NOV i POJ-e još '43-e i '44-e, u Bukovici i okolici (Lisičići, Ervenik i redom prema Kninu), vrlo dobro znao koji zaselak (jer je hrvatski!) treba martološki "srediti", što hoće reći "očistiti" i spaliti, a koji (jer je srpski!) bezuvjetno i apsolutno sačuvati. "Ta njih (opravdavao se na pitanje "zašto?", misleći na svoje rišćane,[2] op. p.) ionako sve nevolje prate, svi ih gone i svi po njima haraju" — parafraziram izjave njegovih vlastitih ortaka i očevidaca još uvijek na životu. Što smo dakle mogli očekivati, upregnuti već onda u "njihov" volopreg, okupirani još i prije slavodobitna "oslobođenja" i, na vlastitoj nam djedovini, predvođeni od — vidjesmo ih, deklarirane, barem posljednje dvije godine, kojih i kakvih — četnika!

Nismo se mnogo zanimali za povratak tolikih naših jugooficira koji su neposredno nakon rata napuštali vojsku i vraćali se na svoje ribarske lađe, tunolovce, zemlju, škole... Hrvati su obavili svoj posao osloboditelja od okupatora i dobar dio njih pohrlio je na svoja predratna mjesta — tako bar u mome otočkome kraju. Rijetki, ukrušeni i karijeristi — među njima i po koji uvjereno jugoslavenski i snoboljševički indoktriniran idealist — ostaše služiti Armiji. Ali filter za prijem novih pomladbenih kadrova, posebice pitomaca za vojnu akademiju, oficirsku službu i pilotiranje u zrakoplovstvu, ako se radilo o Hrvatu, bio je gotovo nepropustiv. Kroz upitnike i propitkivanja zavirivalo se i do četvrtoga koljena u politički, stranački i ideološki, nadasve nacionalni gen. Jednako i u miliciji, za koju su Hrvati oduvijek pokazivali prezir umjesto interesa. A takav odbojan odnos naspram ustrojaba vlasti najočitiji je dokaz da Jugoslavija, makar tobož predvođena Hrvatom po rođenju, nije njihova nego tuđa država koju oni ne prihvaćaju i ne vole, a koju moraju podnositi. Sve to isplivalo je na površinu, počelo izbijati iz taloga jugokrečine po smrti Titotaurusa. Ali vidjelo se to i mnogo mnogo ranije.

---

[2] Rišćani ili hrišćani, tj. pravoslavni (Srbi).

Ja? Osobno moje, mislite, iskustvo s jarmi-jom? Pa, ne mogu se, istini za volju, baš dokraja potužiti. Eppure![3] iako naime sudionik NOB-e skoro pune dvije godine, bio sam prisiljen, ali ne odmah nakon rata, služiti vojni rok, i to u kažnjeničkome, tzv. Sjevernome, logoru u Leskovcu. Bilo je to neposredno po grgurskom sužanjstvu, Godine Gospodnje 1961. No, i u prvoj i u drugoj /ne/prilici radili su mi o glavi. Na Grguru, za šumorjeda, sjekirom koja je promašila u ruci potkupljena Alije, siledžije iz Goražda; u Serviji vojnim sudom koji mi namijeniše ili, još preciznije, naumiše prirediti (ali i tu — ima Jahve! — malčice prekasno) brižno zauzlane snage tamošnje /h/Udbe & KOS-a. Iz prve minirane klopke izvukao me prijatelj Salvatore, Quasimodo, da — nobelovac —peticijom na Predsjednika SFRJ; iz druge liječnik, pukovnik po činu, ali Hrvat[4] (Lastovcu harnom i ovom zgodom hvala!), šef na Neuropsihijatriji Vojne bolnice u Nišu,koji me je — prozrevši opasnost po zdravlje i moj život u jedinici kojoj me dodijeliše, a iznimno je cijenio moje književno, posebice prevoditeljsko djelo — svojim komisijskim nalazom oslobodio, ali zanavijek, vojske. Velika, hvalevrijedna, divna, jedina svijetla točka u mraku i baruštini prljave, montiranim procesima vične i istrenirane, zločinačke Armije. Ali sada, kada je Gavan otpirio, Servija je zaigrala na svoje, dugo čuvane za leđima, zadnje karte preko SANU. Pridružila joj se Patrijaršija, s petom kolonom "Ugroženih" u Hrvatskoj i s vojskom ("jugoslavenskom" i "narodnom"!) koja je sve do Kijeva, dalekosežno a potkožno operativna u velikosrpske ekspanzionističke svrhe, pred međunarodnom javnosti pokušavala kriti svoje smradne okupatorske šape s gusjenicama tenkova već na djelu. I zločin uniformirana dedinjskog g-maza, u simbiozi s balvanijom, danonoćno je bubrio, čudovište, umnažajući se slikama patologije i izobličenjâ i sama Alighierieva Pakla, od Ćelijâ do Dalja, Ravnog, Petrinje, Osijeka, od Vinkovaca do Nove Gradiške, od Dubrovnika do Zadra.

---

[3] Pa ipak (tal.).
[4] Prof. dr. Željko Lesić.

Višenacionalno rastočena

I ta izdvojena među "nesvrstanima", četvrta po organizaciji i oružanoj moći u Europi, pola stoljeća gomilana i osuvremenjivana, odista moderna, nekoć "s-lavna Titova Armija" skinula je do kraja k-rabulju sa svoga ubojičkog lica. Upregnuta u višenacionalno rastočena kola pod komandom führersko-duceovskog epigončića crn/ovn/gorskoga korijenja, paranoika Snobodana Muloševića, trebala je poslužiti ozbiljenju svjatosavskog i Vuk-jeg mita o Veveveveveikoj Serviji, ali ne od Virovitice do Karlobaga nego od Podravlja do Istre, ne bi li se zatomio petstoljetni robovski kompleks sramotno podložne jer otomanizirane, Duš/m/anove Serviae, podmirio teritorijalni dug, nadoknadila b-ruka kopilenskog usuda, vratio, martološki i janjičarski, danak u krvi Turčinu! I evo uz krimen koji se ne gasi, uz ranu koja još peče na živu a iščupanu hrvatskome mesu — tijelo Croatiae žrtveno! —, sveoružana mašinerija sumanuta servijanskoga vožda kotvi se m-režom smrtonosnom posljednjeg ko-mesarskoga pauka, ukopana u njedra Hrvatske — srce Europe, u Herceg-Bosnu Tvrtka, Stipana Tomaševića i zadnje arvatske kraljmajke Katarine Kosača. Čuvaj se, Herceg-Bosno ponosna, poput Bakačeve Kupe za Hasan-pašu Predojevića ubojito orna, orna jer horvatska, do u nepovratan Drinin vir!

Larve od anthroposa otrovne izlučine Belzebuba

Larve od anthroposa, tupavi abadžijski đenerali s podložnicima do redova s rob-otiziranim of-vic-irima marke su kojima se diči krepalina Jugostravije i njene satanizirane h/ar/a/mije. U "Maćuhi Aidsuropi" izredao sam u slijedu otrovne izlučine Belzebuba:

Mamu/mu! Ia
mitoman besprizorni

Kadija uzoriti
sjeme justificirana boje

Had-žić iz podzemlja
bezdušni!
vololik a olinjao

Buzdelac-krandić-marvtić. . .

podobe s l/epoletama
obezljuđene

kojih će stidjeti se Srbija —
okaje li zločin!

kojih će stidjeti se /s/pravoslavlje —
zaboravi li nož!

kojih će stidjeti se Europa —
iskupi li ravnodušnost!

Lukavstvo-otimačina-aut/omat/izam, podmuklost-bezdušje-vjerolomstvo! Ne samo bestijalno strasno a dovitljivo, sveništiteljskom mržnjom za-dojeno osvetoljublje i gramza, nego i demonizam u ortakluku s kokardijom, silovanju pljački paležu, obrednu i športoidnu glavometu žrtava — bedževi su i odličja soldateskne rulje srbohordi.

Ubojička i štetočinska bilanca, pitate me, armijskog kriminalca?

Moguće li ju je još sačiniti i dati? Bez registracije gospodarstvenih, komunikacijskih, prometnih i drugih gubitaka, bez navođenja bezbroja materijalnih i duhovnih dobara, osobnih ljudskih tragedija i stradavanja, globalno i okruglo: tridesetak gradova i sela djelomice ili posve pretvorenih u kosture; iznad šest stotina sakralnih i drugih kompleksa i objekata, spomenika umjetnosti i kulture, načetih ili brisanih do tla; više no 20.000, s jedne i druge strane, poginulih i iščezlih; preko 16.000, samo na napadnutoj strani, ranjenih i osakaćenih; 40% industrijskih kapaciteta u razvalini; preko 200.000 ostalih bez posla; 750.000 izbjeglih, prognanih, raspršenih. . .

Htio bih svjetionicima Radoje Domanović — satirik, Bogdan Bogdanović — arhitekt i ne jednim još među inima, nedvojbeno čestitim srpskim sinovima, makar i bezimeni bili, braniti obraz i čelo Srbije i njena naroda, ali ponestaje mi i

hrabrosti i daha pred mnoštvom nakaza u krugu — večeras i Raškovića na ekranu! — pred Hadom kojem pribivam.

U servo-vizantijskom naumu iskupljenja pogledajte spektakl "Predsedništva" s Kostićem, podjelu im ulogâ; pogledajte igru i dalje mitomanski sparušenih (CCCC — Samo sloga Srbina spašava!) leadera i leaderčića u pokušaju izvlačenja — pred okom UN i svijeta — iz oceana krvi i fekalijâ!

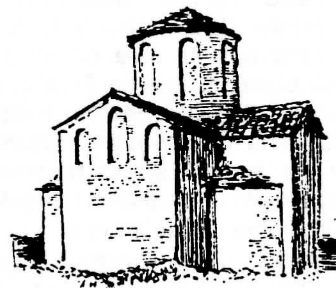
S Armijom i kamom poistovjećen

Delikatesne (narod se jedan poistovjetio i s armijom i s kamom!) njihove genocidne mete ostat će za naraštaje zvjerokolji Banije i Slavonije, Baranje, Hercegovine, Dalmacije: Vukovar, Ravno, Škabrnje... Ekocidna schizophrenia najvandaliziranijega barbarizma: Plitvice, Lokrum, Trsteno — s arboretumom florealnih unikata do jučer u njihanju na površju od 10.000 hektara gdje se i kamen, uz i pokraj **napalma**, pokušalo sažeć — fosforom! A kulturocidi grobalja i knjižnicâ: Boninovo ravno na Dan mrtvih, Vinkovci s 85.000 spepeljelih svezaka u posve uništenoj Narodnoj knjižnici i čitaonici. Zadar — čak i u vojnim bibliotekama gdje su pred jednim učilištem JNA dvadeset punih dana na pomno pripremljenoj i alimentiranoj lomači pušeći se izgarali deseci i deseci tisućâ latiničkih primjeraka knjiga, dok su ćiriličke, sve, ostavljene svjedočiti, OUN-u i EZ-cu, o srpskom karakteru Zadra! A artocid remek-djelâ skulptorske i graditeljske umjetnosti: Sveti Jakov u Šibeniku, Sveta Stošija u Zadru, Jurjev (Dalmatinac) utvrdbeni sustav, zidine i jezgra Dubrovnika! Sve je to nasljedstvo, miraz za budućnost neporočne, premile nam, bratske, nedužne JNA. Ona i dalje, po oporuci tateka joj Josifa Titeka Karađorđevića, a pod mudnim rukovodstvom despotskog trijumvirata Mulošević-Kostić-Adžić, uz asistenciju i konzulenciju preumnoga Jovića, čuva ravnopravnu i nesvrstanu nam (nam-a ili njim-a?) Jugosradiju. No, za klonuće, razloga više nema.

Hrvatskoj svih Hrvatâ

Tisućljeće dozivana, víla svih Hrvata, uspe se već na brdo, najviši vrh Velèbita i ushićena kliče: "Ave ave, Mater!" Ne više priležnici utopljenoj u anonimnost, ne nahočetu međunarodnoga prava nego od četvrt organizacijski ustrojena Planeta priznatoj, suverenoj i neovisnoj, Hrvatskoj svih Hrvata. A drska i bahata balkanska neman, crni Jugotyrannosaurus, još jutros ubojit i u papku, stropoštao se niz Avalu i zaplivao, crkotina živa, krvavim vodama Dunava, zagadivši sve. Uputio se, bi-jedan, Čornom ka morju Rasiji — kamo drugo? — ravno u čmar (ili anus) Sovtyrannosaurusa raspala već — belgradskom kopiletu ususret i na pamjat! — per omnia saecula saeculorum. Amen!

Tako budi!

Dr. Enver Mehmedagić:

ETNIČKA PRIPADNOST BOSANSKO-HERCEGOVAČKIH MUSLIMANA

Kada su vjerski kao i tadašnji politički komunistički predstavnici bosansko-hercegovačkih muslimana objeručke prihvatili Tito-Kardeljevu formulaciju o "muslimanskoj narodnosti", ovo je prihvaćanje u ono doba bilo razumljivo, jer su u sjećanju bosansko-hercegovačkog pučanstva, naročito onog islamske vjeroispovijesti, bile još svježe uspomene na masovne pokolje koje je ovo pučanstvo pretrpjelo za vrijeme rata od strane četničkih postrojbi Draže Mihajlovića. Braća Radoje i Živan Knežević, akteri "puča" od 27. ožujka 1941., koji je tadašnju Kraljevinu Jugoslaviju uvukao u ratni vrtlog, u svojem monumentalnom djelu "Sloboda ili smrt", objavljenom u Seattle, U.S.A., 1982., na stranici 47 na ovakav način, naravno subjektivno, opisuju tadašnje događaje: "Što je život u Bosni i Hercegovini činilo još čemernijim i krvavijim, to je odnos koji se već 1941. stvorio između zatiranih Srba i Muslimana. Bilo je nesumnjivo ustaški raspoloženog elementa među Muslimanima i taj nosi jedan dio krivice. Ali, da bi zakrvavili te dve nacionalne grupe, ustaše su se često sami prerušavali kao Muslimani kad su vršili pokolje Srba po selima. To je, opet, neizbežno, dovodilo do odmazde srpskih odreda nad muslimanskim stanovništvom. Srećom za obe strane, podigli su se trezveni glasovi Muslimana u više navrata i oni su naišli na odjek i kod Mihajlovića i u dušama bosanskih Srba."

Zanimljivo je da se braća Knežević, spominjući muslimane, služe velikim slovom, što znači da je tada, 1982., i srpska politička emigracija, ili bar njen najeminentniji dio, prihvaćala Titovu i Kardeljevu koncepciju o posebnoj narodnosti muslimana Bosne i Hercegovine. Gledajući iz perspektive političkog pragmatizma i uzimajući u vid da tada još nije bio predvidljiv pad ne samo komunističke Jugoslavije nego ni Jugoslavije kao međunarodnog subjekta, bosansko-hercegovački su muslimani u vidu tadašnje politike predstavljali s jedne strane "tampon" između Srbije i Hrvatske, a s druge su služili kao lanac povezivanja Jugoslavije kroz jednu "tampon republiku" u kojoj su posjedovali relativnu većinu.

Nakon pada komunizma u zapadnim dijelovima Jugoslavije, prvo na izborima u Sloveniji, zatim u Hrvatskoj, obje zapadne komponente još uvijek živućeg međunarodnog političkog subjekta Jugoslavije ponudile su istočnoj komponenti, tj. Srbiji, konfederalno ustrojstvo države, u kojem bi obliku Jugoslavija, kao međunarodni subjekt, nastavila živjeti. Da je tada bio prihvaćen ovaj prijedlog od strane Srbije, pragmatični smisao opstanka muslimanske narodnosti kao tampon tijela u novoj državnoj zajednici bio bi shvatljiv, iako bi trebalo uzeti u obzir i "slovensku varijantu" koja je, u slučaju neizvedivosti prve ponude, nudila konfederaciju triju jugoslavenskih republika: Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a o čemu je pisao i talijanski tisak, među inima i poznati milanski dnevnik "Corriere della Sera" koji se je pozivao na povijesni kontinuitet suživota ova tri subjekta u bivšoj austro-ugarskoj monarhiji. Pa ni referendum proveden u Hrvatskoj nije težio apsolutnoj neovisnosti Hrvatske nego je biračima bila ponuđena formulacija "centralizirane" Jugoslavije ili njena konfederalizacija i hrvatski je narod glasovao za ovo drugo, iako su sve ankete potvrđivale da hrvatski narod želi apsolutnu neovisnost i odcjepljenje Hrvatske od Jugoslavije i da su većinski glasovi dati za konfederaciju zapravo smjerali nezavisnosti.

Stvarno nepostojanje jedne muslimanske univerzalne narodnosti (jer **Umma** je spiritualna zajednica ispovjednika Islama kao što i katolici i općenito kršćani imaju vjersko zajedništvo, a što ih nije priječilo da, kao u prvom slučaju, vode i međusobne ratove o čemu nam svjedoči povijest čovječanstva) primoralo je bosansko-hercegovačke muslimanske duhovne kao i političke predstavnike da automatski kroz formiranje vlastite specifično muslimanske narodnosti porade na toj narodnosti i u univerzalnom smislu, stavljajući se time i nehotice uz bok islamskog integralizma i fundamentalizma ajatule Khomeinija kao i islamskih fundamentalističkih pokreta kao što su "Braća Muslimani" čije je jako uporište oduvijek bio Egipat a danas su to i Tunis kao i Alžir. Ukoliko žele

sačuvati svoju muslimansku narodnost, muslimanski politički i duhovni predstavnici Bosne i Hercegovine su primorani da postanu "europskim mostom" islamskog integralizma u vjerskom ali i u političkom smislu. Pri tome ne mogu računati niti na muslimane Albance Kosova koji se nacionalno osjećaju Albancima, a što je slučaj i makedonskih muslimana Albanaca, a niti sa muslimanima Bugarske koji se, što se etničkog aspekta tiče, osjećaju Turcima. Jest, dr. Alija Izetbegović se je često pozivao i poziva se na Tursku u kojoj je vjerski elemenat učinio zamašan prodor u politički okvir ove republike. Međutim Turska je laička republika i njene oružane snage, povodeći se principima Kemala Ataturka, ne dozvoljavaju pretapanje toga fundamentalnog laicizma turske republike u vjerski integralizam ili fundamentalizam. To, uostalom, ne odgovara niti globalnoj politici Washingtona koji preko Ankare i Sofije nastoji učvrstiti svoje pozicije u političkoj dominaciji cijelog ovog područja, a što je navelo Grčku da stvara javne i tajne saveze sa Srbijom Slobodana Miloševića.

Karakteristika moderne bosansko-hercegovačke muslimanske politike je dakle "zatiranje vlastitog hrvatskog etnosa" u smislu održavanja muslimanske nacionalne posebnosti, a što ju na dulji rok dovodi u sukob sa Zapadom, jer je neizbježan budući obračun ovoga s islamskim fundamentalizmom u koji su, vjerojatno i nehotice, uvučeni i bosansko-hercegovački muslimani. Stvaranje jedne zasebne bosanske narodnosti, koju je desetljećima propagirao u političkoj emigraciji g. Adil Zulfikarpašić na veliko promican u zagrebačkom tisku 1990. (valjda iz razloga što je bio aktivan u Titovu partizanskom pokretu), pokazalo se neostvarivim iz jednostavnog razloga što većina pravoslavnog stanovništva Bosne i Hercegovine, tj. Srba, kao i onog katoličke vjere (Hrvata), nije prihvaćala da se odrekne vlastitog srpskog ili hrvatskog etnosa da bi udovoljilo aspiracijama tamošnje muslimanske politike. Trenutačno procjenjujući tko je onog časa bio "jači" i vidjevši da je nemoguće ostvariti "bosansku nacionalnu posebnost", gg. Zulfikarpašić i Filipović pokušali su, uz znanje bar jednog dijela Stranke demokratske akcije, stvoriti aranžman sa Slobodanom Miloševićem, a što je opet naišlo na oporbu većine spomenute stranke kao i

samog g. Izetbegovića. Ništa nelogičnog u tome, budući da je Stranci demokratske akcije bilo jasno da je sa Srbijom nemoguće postići paritet odnosa na duži rok od onoga koji ovoj odgovara za prvo vrijeme stvaranja jedne "mini Jugoslavije" odnosno njenog istočnog dijela u koju bi bio političko-privredno uključen i onaj srednji koji je pripadao bivšoj, komunističkoj Jugoslaviji.

Odbacivanje "srpskog koncepta" nuđenog od strane gg. Zulfikarpašića i Filipovića kao i ne ustuk pred negiranjem hrvatskog etnosa bosansko-hercegovačkih muslimana navelo je Izetbegovića na korak propagacije "zajednice šest republika" po uzoru na Zajednicu nezavisnih država bivšeg Sovjetskog Saveza koja još uvijek nije stabilizirana i podvrgnuta je strašnim udarcima privrednog kolapsa. Izvjesna analogija u tom pogledu sa republikama bivše Jugoslavije postoji samo u privrednom aspektu. Što se pak tiče političkog aspekta, treba se upitati kako g. Izetbegović uopće može smatrati provedivim svoj plan o zajednici šest republika nakon tolike krvi koja je prolivena u osvajačkom ratu Srbije protiv Hrvatske? Ili kako bi na takvo rješenje mogla pristati Slovenija koja je u kratkom ratu također pretrpjela srpsku vojničku najezdu, te se je voljom svojeg naroda, na slobodnom izjašnjavanju, odlučila za svoju političku neovisnost?

☆

Povijesnim okolnostima kao i nesretnom geografskom ubikacijom jezgro hrvatskog naroda bilo je tijekom stoljeća podijeljeno na dvije čestice: katoličku i islamsku, i ne postoji niti jedan ozbiljni znanstveni izvor koji je to zanijekao ili bi to mogao zanijekati. Povodeći se političkim oportunizmom ali i stanovitim političkim sljepilom ova se činjenica trenutno prešućivala i prešućuje u Zagrebu kao što se niječe u političko-vjerskim krugovima muslimana Bosne i Hercegovine. Ali kolikogod se "koprcalo" u traženju varijanti unutar ove realnosti, bosansko-hercegovački će muslimani naći garanciju za svoj daljnji razvoj samo i jedino unutar svog hrvatskog nacionalnog etnosa, u prisnim odnosima sa katoličkom (hrvatskom) komponentom Bosne i Hercegovine. Nije riječ

o jednom "utapljanju" već o ostvarivanju odnosa između dvije Hrvatske koji će osigurati i zajamčiti specifičnosti svake od njih. To je jedini put kojim treba krenuti političko vodstvo bosansko-hercegovačkih muslimana, put na kojemu im se mora pridružiti i katolička komponenta toga istog hrvatskog naroda. Dakle, političko-privredna slobodna i demokratska zajednica dviju komponenti hrvatskog naroda, muslimanske i katoličke, Zagreba i Sarajeva.

Ante Birin:

MLETAČKI UGOVORI - BORBA ZA HRVATSKE GRANICE

Danas, nakon što smo u paklu rata po drugi put u ovom stoljeću izborili državnu nezavisnost, trebamo krenuti u borbu za obranu svojih granica. Da je pitanje obrane granica veoma važno u narodnom životu, a prema tome i u životu njegove države, najbolje nam pokazuje naša ne tako davna ali zato lažima prekrivena prošlost.

Godine 1941. bili smo prisiljeni birati između teritorijalno osakaćene države i fašističke okupacije. Trećega rješenja nije bilo. Tadašnje hrvatsko vodstvo izabralo je prvo rješenje, pravilno uvidjevši da je teže stvoriti državu nego mijenjati granice. U povoljnim prilikama mogu se vratiti oduzeta područja, ali za oslobođenje jednoga naroda i stvaranje nove države potrebna su desetljeća teških borba, mnogo žrtava i posebna međunarodna konstelacija snaga koja se rijetko pruža. Dvije godine kasnije stanje se doista promijenilo i hrvatska je vlada mogla poništiti nametnute Mletačke ugovore i povratiti Dalmaciju matici Hrvatskoj.

Nažalost dio hrvatskoga naroda nije tada shvatio stanje u kojemu se je našla novostvorena hrvatska država. Nije shvatio da se sa stotinjak pušaka nije moglo suprotstaviti snazi deset talijanskih divizija spremnih za okupaciju ne samo Dalmacije nego cijele Hrvatske, te da je žrtva većega dijela Dalmacije bila nužna da se spasi cjelina nacije.

Ovo je stanje iskoristila velikosrpska propaganda da pod maskom partizanstva okrene hrvatsko pučanstvo ugroženih dijelova Dalmacije protiv vlastite hrvatske države. Na dr. Antu Pavelića bačena je ljaga novovjekovnog Ladislava Napuljskog, dok je hrvatsko vodstvo prikazano kao veleizdajničko.

Jugoslavenska historiografija, koja je nastojala prikazati Nezavisnu Državu Hrvatsku kao satelitsku i protunarodnu, izbacila je tezu o "prodaji" Dalmacije kao cijenu za osvajanje vlasti a ne kao cijenu koju je hrvatski narod morao platiti da bi mu bila priznata novostvorena narodna država.

Pri tome je ta historiografija uvijek "zaboravljala" i preskakivala poništavanje Mletačkih ugovora, koje je proglasila hrvatska vlada odmah nakon kapitulacije Italije (8. rujna 1943.). Umjesto toga isticala je proglas ZAVNOH-a od 20. rujna 1943. o ujedinjenju Dalmacije, Istre i otoka kao dokaz brige partizana za nacionalno oslobođenje Hrvatske, iako je stvarno ovaj proglas izdan ponajviše zato da se ne bi izgubio najjači jugoslavenski propagandni argument u borbi protiv NDH.

Da je djelatnost hrvatskog vodstva u borbi za državne granice bila sasvim drugačija nego što ju je prikazivala jugoslavenska historiografija, pokazuju nam službeni spisi, zapisi svjedoka i druga dokumentarna građa.

☆

Iredentistička propaganda protiv hrvatskih krajeva postojala je i prije prvog svjetskog rata, ali je znatno ojačala nakon što je 1922. došao na vlast Mussolini. Fašisti su izrađivali planove za zauzimanje istočnojadranske obale, čega je bio svjestan dr. Pavelić, koji je nakon državnog udara kralja Aleksandra Karađorđevića 6. siječnja 1929. uvidio da više nema mogućnosti nastaviti s parlamentarnom borbom za prava Hrvatske i zato je otišao u inozemstvo gdje je stvorio novu, revolucionarnu organizaciju za oslobođenje Hrvatske. Glavno središte te organizacije bilo je u Italiji i stoga nije bilo čudo da je dr. Pavelić odmah prozreo dvostruku igru Italije i njene aspiracije na hrvatsku obalu Jadrana. Da je to pokušao spriječiti, svjedoči nam i izvješće službenika talijanskog ministarstva vanjskih poslova Davanzatija svom ministarstvu, u kojemu navodi Pavelićev zahtjev da Italija dade službenu izjavu u kojoj će potvrditi da u budućnosti neće postavljati protuhrvatske teritorijalne zahtjeve. Mussoliniju, naravno, takvo što nije padalo ni na pamet. Naprotiv, on se nije ograničavao samo na zahtjev za obalom, nego je želio osvojiti i cijelu Hrvatsku, što potvrđuje njegov zet i ministar vanjskih poslova Galeazzo Ciano, koji 1939. navodi u svom dnevniku: "Mussolini je potpuno opsjednut mišlju da razbije Jugoslaviju i anektira Hrvatsku."

Kako se je rat približavao granicama Kraljevine Jugoslavije, Italija je posvećivala sve veću pažnju izgrađivanju planova da se domogne hrvatskog teritorija. Nakon što ga je Hitler upoznao sa svojim planovima za uništenje Jugoslavije, pošto je u ovoj izvršen puč prozapadnih srpskih oficira, Mussolini je predosjetio da bi to mogla biti Pavelićeva prilika da podigne ustanak u Jugoslaviji i dođe na čelo Hrvatske. Zato ga je 28. ožujka 1941. pozvao na razgovor, da bi na njega izvršio pritisak u pogledu talijanskih teritorijalnih zahtjeva. Do susreta je došlo slijedeći dan u 14 sati u Villa Torlonia, privatnoj rezidenciji talijanskog predsjednika vlade. Razgovorima je uz Mussolinija i Pavelića bio prisutan i Filippo Anfuso, šef kabineta talijanskog ministra vanjskih poslova grofa Ciana. Anfuso je u svojim uspomenama zabilježio o tom sastanku ovo:

"Srž problema je Dalmacija. Hoće li Pavelić moći i dokle da obuzda aspiracije svojih sunarodnjaka nasuprot talijanskom iredentizmu? Mussolini izgovara riječ 'Dalmacija'. Pavelić je registrira, ali odgovara 'Hrvatska'."

Dakle nema govora o nekom sporazumu o odstupanju hrvatskih krajeva Italiji. Zato Mussolini odlaže to pitanje do povratka dr. Pavelića u Zagreb znajući da će tada imati u rukavu odlučnu kartu, talijansku vojsku koja će sudjelovati u napadu na Jugoslaviju i koja će se zadržati na hrvatskom području.

I doista pregovori su se nastavili nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske. Dne 25. travnja 1941. sastali su se u Ljubljani, u zgradi bivše Dravske banovine, Pavelić i Ciano. Jedan od sudionika na tom sastanku, hrvatski ministar za Dalmaciju dr. Edo Bulat, ovako je opisao talijanske zahtjeve i Pavelićev odgovor na njih:

"Smještaju nas — piše Bulat — u veliku dvoranu s izgledom na trg. Sve je u najvećem sjaju. Dra Pavelića, međutim, uvode u jednu pokrajnu sobu, tik do ove naše. Posjedasmo unaokolo. Iz susjedne sobe ne čuje se ništa. Započinje sumorno čekanje protkano nadom, da će se vrata te sobe i za nas otvoriti. Malo tko od nas govori. Posebno Perić i ja. Samo izmjenjujemo poglede s kojima želimo sve reći. Vrijeme se oteglo.

Prošao je valjda čitav jedan sat, a možda i više. Najed-

nom se otvore ogromna vrata. Na njima se pomoli jedan omanji krivonogi Talijančić. Gotovo svečano nas pozva, da izvolimo ući. Svi smo na broju i ulazimo. Pred nama puca slika, koju zacijelo nitko nije predvidao, niti bio u stanju predvidjeti. Potomstvo bi je trebalo zapamtiti kao vječno upozorenje na život i smrt. Dvorana je velika, vrlo visoka. Prvo što mi je upalo u oči bila je jedna ogromna karta, obješena visoko, sučelice nama koji smo ulazili. Karta je predstavljala buduću Hrvatsku. Iako fizička, na njoj su bile širokom crvenom bojom označene granice hrvatske države. Kao dobar geograf još iz najranije mladosti, odmah uočih dokle idu. Tik od Karlovca na jug, pa gotovo u ravnoj crti do pred Mostar i u blagom zavoju na sjeverozapadni kut Crne Gore. Čudni torzo, kojemu fali sve od trbuha na više. Učinilo mi se u tom času kao da će me bol shrvati. Cijelu polovinu Hrvatske s Dalmacijom kane odvojiti od hrvatske države! Ništa od Dalmacije i našeg mora ne bi pripalo Hrvatskoj. Pa čak bi i same granice Hrvatske bile tako daleko od Dalmacije. Jedva sam se uspio pribrati od tog udarca.

Svi stoje i šute, gledajući ponešto u nas pridošlice, ali najviše u Poglavnika, koji je stajao kod sredine stola. Poglavnik nas mrko, ali ljubazno pozva da se smjestimo pred njim. Zatim se dugim korakom približi zlokobnoj karti. Stade gotovo pod nju, okrenut prema nama. S lijeva od njega čitav onaj vijenac jastrebova treptajućeg pogleda, koji kao da se spemaju da slijete na plijen.

Poglavnik uzima riječ, i to na hrvatskom jeziku. Po običaju govori polako, kao da lovi misli, koje mu bježe uokrug. Riječ mu je tvrda, a ponešto i umorna. Kaže nam od prilike ovo:

"Njegova Ekselencija ministar vanjskih poslova Italije g. Ciano postavio je ovaj zahtjev Italije na naša područja — i pokaza rukom na kartu nad njima. Nadalje je rekao, Nj. E. Ciano, da bi sve ono što je sjeverno od te crte imala biti hrvatska država, potpuno nezavisna od Italije i da s njome možemo činiti što hoćemo, pa čak, ako bismo htjeli, i Njemačkoj je pripojiti. Da bi potkrijepio te svoje zahtjeve, Nj. E. Ciano, skupa sa prisutnim generalima, istakao je slijedeće: Italija ulazi već po drugi put u rat, da bi ostvarila baš ovu granicu koju danas traže. Za to su oni dali 600.000 mrtvih

već u prvom ratu, pa neće ništa propustiti, da ovu priliku do kraja ne iskoriste. Jedino, kažu, ako bi Hrvatska htjela stupiti u tjesnije odnose s Italijom, onda bi Italija bila spremna dati Hrvatskoj izlaz na more, i to u širini od kojih 30 km na području između Kraljevice i Senja. Ja sam na to Nj. E. Cianu odgovorio slijedeće: Kada bismo mi prihvatili ovo tek kao bazu za pregovore, tada bismo se mi svi ovdje prisutni u Ljubljani našli u vrlo čudnoj situaciji. Svi bismo bili podanici Italije, jer smo svi rođeni u kraju, koji Italija traži za sebe. Ali i bez obzira na to, rekao sam mu, da nitko od Hrvata ne će nikada prihvatiti ni razgovor na takvom temelju, a kamoli vođenje pregovora. Mi ćemo u takvom slučaju ostaviti sve, odreći se svih savezništava i Italija će umjesto onog što traži imati nakon ova dva rata još i treći i to s nama."

Sutradan, 26. travnja 1941., javio je njemački poslanik u Zagrebu Siegfried Kasche svom ministarstvu, da je sastanak Pavelić-Ciano u Ljubljani protekao bez rezultata. Otklonjen je prvi zahtjev talijanske strane o neprekinutom, vrlo širokom obalnom pojasu koji bi u cijelosti pripao Italiji, tako da bi Hrvatska ostala bez obale. Također je otklonjen i drugi zahtjev talijanske strane o tom istom pojasu koji sadrži koncesiju da Hrvatska dobije 30 km obale u sjevernom dijelu oko Velebita, ali uz istodoban pristup carinskoj i privrednoj uniji s Italijom, dok bi sav ostali obalni pojas pripao Italiji. Pavelić je predložio da Italiji pripadne prošireno područje između Zadra i Trogira, zatim susjedni i neki drugi otoci i, na kraju Kotor, a Ciano je postavio protuzahtjev: carinska i privredna unija, kontrola lučkog i pomorskog saobraćaja i podređenost hrvatske vojske, što je Pavelić otklonio.

Nadnadni talijanski zahtjev, koji je saopćio talijanski otpravnik poslova Casertano, da Hrvatska postane kraljevina s talijanskim princom kao kraljem, otklanja Pavelić. Svi talijanski zahtjevi izraženi su u diktatorskoj formi.

Hrvatsko vrhovništvo odlučilo je tada zaigrati na posljednju, odlučnu kartu: prihvatiti talijanskog princa kao kralja a za uzvrat sačuvati cjelovitost i suverenitet zemlje.

Ove namjere hrvatske vlade potvrđuje i njemački poslanik Kasche u svom izvješću ministru Ribbentropu dne 28. travnja 1941. U njemu Kasche javlja da hrvatska vlada

nastoji izbjeći gubitak Dalmacije ovakvim rješenjem: talijanski princ postat će hrvatskim kraljem bez političkih prava; novi kralj nosit će hrvatsku krunu, položit će zakletvu na hrvatski ustav, a političku, vojničku i privrednu vlast imat će isključivo hrvatsko državno vodstvo; nikakvo odstupanje Dalmacije, dakle prividan uspjeh Mussolinija uz osiguranje i jačanje čitave Hrvatske.

Do konačnog sporazuma između Hrvatske i Italije došlo je 7. svibnja 1941. na sastanku Mussolinija i Pavelića u Tržiću (Monfalcone). Mussolini je znao da će morati nešto popustiti Hrvatskoj, ako je želio izbjeći osovinskoj okupaciji Hrvatske, tj. da bi spriječio njemački dolazak u ovaj prostor, ali je ipak nastojao zadobiti što više hrvatskih krajeva za Italiju. Hrvatska je strana znala da će morati platiti cijenu da bi održala državu, ali je nastojala da ta cijena bude što manja u državnopravnom i teritorijalnom pogledu. Mussolini je mislio da će hrvatskom ponudom kraljevske krune talijanskoj kraljevskoj kući Hrvatska biti trajno vezana uz Italiju. Tako je u Tržiću hrvatska strana izbjegnula vojničku podređenost Hrvatske Italiji kao i carinsku uniju s Italijom, dok je teritorijalni gubitak bio manji od onoga što je Italija zahtijevala na početku (Sušak, Krk, prostrani obalni pojas oko Zadra i široko zaleđe, uključujući Šibenik i Trogir, te Kotor). Potpisivanje formalnog ugovora u Mletcima 18. svibnja 1941. bilo je samo ratifikacija onoga što je zaključeno u Tržiću 7. svibnja.

*

Hrvatska strana nadala se je, osim toga, da će se stanje promijeniti i da će nastupiti prilika za reviziju granica i ponovno zadobivanje izgubljenog područja. Ova se prilika pojavila dvije godine kasnije. Istoga dana kad je Italija kapitulirala (8. rujna 1943.) održana je sjednica hrvatske vlade, na kojoj je odlučeno poništiti mletačke ugovore, što je Poglavnik objavio narodu na zagrebačkom radiju 9. rujna u jedan sat ujutro. Tom prilikom Hrvatska je željela povratiti ne samo krajeve oduzete 1941. nego i one koje je Italija oduzela Hrvatskoj nakon prvog svjetskog rata.

No tada je na scenu stupio Hitler. Vidjevši da neće uspjeti spriječiti povratak krajeva koje je Hrvatska izgubila 1941., on je "odlučio" da ona ima pravo povratiti izgubljena područja na Jadranu. Međutim, ne želeći otežati položaj svom štićeniku Mussoliniju, a u nadi da će ovome uspjeti povratiti vlast u cijeloj Italiji, Hitler je spriječio pripajanje Hrvatskoj onih krajeva koji su izgubljeni 1918., a osim toga i Sušaka te otoka Krka i Raba, koji do 1941. nisu bili u sklopu Italije. Zadržao je te krajeve u sklopu njemačke operacijske zone Jadransko primorje (Adriatisches Küstenland). Djelujući u okviru svojih mogućnosti, Hrvatska je nakon oštre diplomatske borbe odlučila odgoditi pitanje Istre i Kvarnera za kasnije, kad se prilike budu promijenile. Ovo pogodnije vrijeme nije Hrvatska dočekala. Da spriječe uzaludno uništenje glavnoga grada, posljednje jedinice hrvatske vojske su se 8. svibnja 1945. povukle iz Zagreba; istoga dana u Zagreb su ušle jedinice jugoslavenske vojske.

*

Znajući da će najveću prijetnju novoj jugoslavenskoj državi, kao što je bio i onoj staroj, predstavljati hrvatski nacionalizam, nove su vlasti sebi odmah postavile za prvotni cilj uništenje toga nacionalizma misleći da će time postići zatiranje hrvatske državotvorne ideje. Taj je cilj bilo najlakše postići blaćenjem ustaškog pokreta, toga "povijesnog oličenja borbe za državu" (Ivan Oršanić). Kao najviše upotrebljavani argument u prikazivanju ustaškog pokreta kao veleizdajničkog bila je upravo teza o prodaji Dalmacije koju su vlasti, preko jugoslavenske historiografije, sustavno usađivale u svijest hrvatskoga naroda.

No kako nijedna tiranija nije vječna, tako ni jugoslavenska nije mogla ostati netaknutom, te je 30. svibnja 1990., nakon pobjede na izborima, u Republici Hrvatskoj vlast preuzela Hrvatska demokratska zajednica s jasnim hrvatskim nacionalnim programom.

Ali prije nego što je mogla ustrojiti novu, demokratsku vlast, po Hrvatskoj su počele nicati četničke barikade, zatim "srpske autonomne oblasti" i, konačno, kad sve to nije uspjelo slomiti Hrvatsku, započeo je napadački rat Srbije i Jugoslavenske narodne armije protiv Hrvatske.

Danas, kada smo nakon teške borbe, nakon nekoliko tisuća žrtava i nakon stotina tisuća beskućnika i uništenog gospodarstva konačno postignuli svoju nezavisnu, međunarodno priznatu državu, moramo se suočiti s mukotrpnom borbom za oslobođenje okupiranih hrvatskih područja. Srbija se više ni ne trudi da bi prikrila da joj je cilj pripojiti osvojene krajeve, isto onako kao što su to učinili talijanski fašisti u Mletačkim ugovorima 18. svibnja 1941. *

---

* Izvori:
Bogdan Krizman: "Ante Pavelić i ustaše"
Bogdan Krizman: "Ustaše i Treći Reich 1"
Ivo Omrčanin: "Hrvatska 1943"
Vjekoslav Vrančić: "Branili smo državu"

Mario Grčević:

Poteškoće u izgrađivanju demokracije

"U oslobodilačkoj slici hrvatskog naroda lebdi vladavina, načini, oblici i formule današnje diktature i nasilja. Diktatori mogu nestati, oslobođenje se može ostvariti, ali što je sa slikama koje stvarno prijete slobodi, a koje ostaju kao jedini izvor za oblikovanje vlasti i odgovornosti, jer nema drugih razvijenih sila koje bi nametale bolje izvore za oblikovanje sustava slobode.

Zbog tog tragičnog povijesnog stanja moramo izvršiti najveće revolucionarne napore u moralnom, intelektualnom i organizacijskom smislu, da bismo u pothvate oslobođenja unosili slike i vizije o sustavu slobode i onemogućili svaki postojeći oblik diktatorskih i totalitarnih shvaćanja među nama." (**Ivan Oršanić**, Iz tragedije u tragediju, **Republika Hrvatska** br. 27/28 [1957], str. 3.).

Hrvatska je država dobrim dijelom uspjela ustrojiti policijski aparat uklopljen u demokratski sustav pravne države koji je sličan mnogim policijskim aparatima susjednih demokratskih zemalja. U onom (manjem) dijelu u kojemu ona to nije uspjela, ometaju je dvije okolnosti. Kao prva je ratna okolnost koja se može ukloniti jedino završetkom rata. Druga okolnost izvire iz loše čovjekove osebine što ga tjera da vlada drugim i, ako smatra potrebnim, da mu čak svojevoljno i sudi. Ukoliko se pojedinci koji posjeduju izraženu osebinu takve vrste ubace u policijski aparat, oni predstavljaju veliku opasnost za cjelokupnu demokraciju društva.

Za vrijeme soc-komunističke vladavine upravo su se takve osebine (u proturječnosti s izvornom komunističkom teorijom) vrlo brižno njegovale i razvijale. Lokalni moćnici, glavni nositelji takvih osebina, smatrali su se malim ali nezamjenjivim bogovima koji su smjeli činiti gotovo sve, jedino nisu smjeli zamjeriti nekom većem "bogu". Veliki broj (nadam se ne prevelik) onih koji su našli zadovoljstvo u takvoj doktrini, nastaloj u pokušaju ostvarivanja komunizma,

nalaze se i danas u demokratskoj Hrvatskoj na važnijim mjestima. Ti su ljudi u svojim razmišljanjima i djelovanjima nažalost opsjednuti tim nusproduktom komunizma, no oni toga nisu svjesni jer su se cijeli život razvijali u takvome sustavu pa nisu sposobni spoznati svoje greške. Misle da je dovoljno biti nacionalno svjestan da bi ispunili uvjete za ostvarivanje demokracije. Takve bismo ljude mogli nazvati nacionalkomunistima. "Nacional" zbog toga jer im je moto djelovanja i ponašanja **pro patria,** a "komunisti" (u prenesenom značenju) jer im je ponašanje i način razmišljanja još uvijek većim dijelom ustrojen prema starim šemama koje su bile specifične za iskušani komunistički totalitaristički režim. Takve osobe još ni danas ne trpe kritiku i prema njoj preosjetljivo nastupaju.

Jedna od poznatijih žrtava takvog nacionalkomunističkog ponašanja i razmišljanja bio je sigurno bivši čelnik obrane Vukovara, časnik Mile Dedaković. On je u svakom slučaju žrtva, i to bez obzira hoće li se njemu dokazati neka krivica ili neće. Dedakovića se u novinstvu prvo diglo na razinu mitičnog heroja, da bi ga se nakon toga, zbog još nedovoljno definiranih razloga, nakon pada Vukovara uhitilo. (Prvo ga se optužilo kao dezertera, pa onda kao UDBAša, na kraju kao lopova). U zatvoru ga se prebilo, kako se to već kaže, na mrtvo ime. Već mi se ranije nekoliko tjedana prije pada Vukovara, nije svidjelo stvaranje mita od Dedakovićeve ličnosti. Podsjetilo me to na ona stara vremena u kojima su se sa strahopoštovanjem prepričavale pričice o nekim Boško Buhama i ostalim "junacima-partizanima".

Bez obzira je li časnik Dedaković kriv za ono za što će ga se tek optužiti, nije ga se u zatvoru smjelo tako pretući. Takvu kaznu mu nije odredio nijedan sud a još mu ni optužba, dok su mu namještali rebra, nije bila ni čvrsto izrečena i prema tome ni dokazana. Zašto ga se onda prebijalo? Zato jer ona narodna "kadija te tuži i kadija te sudi" iz vremena osmanskih osvajača bijaše prihvaćena i učvršćena od moćnika Jugoslavije pa je tako prešla i u dušu nekih suvremenika u današnjoj Hrvatskoj. Dobivši zadnji "šlif" u soc-komunizmu, a danas i u patriotizmu, primjena te poslovice nažalost nije prestala još ni danas. Ušla je u sustav nacionalkomunizma, pa je zato moramo što prije odstraniti iz našega

javnog života ako doista želimo ostvariti demokratsku i nezavisnu državu Hrvatsku.

Da je batinjanje zatvorenika po hrvatskim zatvorima pojava kojoj bismo trebali posvetiti malo više pažnje, zaključujem i čitajući intervju sa čelnikom MUP-a Hrvatske, Ivanom Vekićem. Na pitanje što on misli o tome da je Dedaković u zatvoru pretučen, Vekić je među ostalim odgovorio slijedeće:

> "Ne ograđujem se od budućih postupaka ljudi iz MUP-a, ali dopustit ćete da postoje situacije kad se sila primjenjuje. Ne želim da se upuštam u procjenu je li to bila takva situacija. Moram vam reći da se to u praksi događa. I što? Ne vidim da bi baš to zahtijevalo posebnu pažnju javnosti." (Tjednik **Danas** od 10.12.1991., str. 19).

Dakle, sila se nad zatvorenicima u praksi primjenjuje, i to prema nečijoj procjeni. Dok se nekog batina, javnost bi trebala sa svojim interesom na pašu? Da je ovakvu izjavu dao neki ministar unutrašnjih poslova neke druge države, npr. SR Njemačke, ne bi dugo trebalo pa da on dadne i ostavku. Na takvu izjavu našeg čelnika MUP-a nije bilo većih reakcija ni od vrhovništva a ni od drugih tijela. Ni u kojem slučaju ne želim ustvrditi da bi ministar unutrašnjih poslova bio nacionalkomunist, ali se ne mogu oteti dojmu da je u njegovoj, gore navedenoj izjavi vidljiva nacionalkomunistička nota. Cijenim i poštujem gospodina Vekića i kao čelnika redarstva i kao svestrano obrazovanog čovjeka — u intervjuu u **Danasu** čak citira poznate svjetske pisce — pa zato očekujem upravo od njega da takvim izjavama na šteti ugledu Republike Hrvatske u svijetu.

Nadam se da batinjanje uhićenika nije stvar procjene nekog MUP-ovca koji je možda imao loš dan i koji radi po sustavu: "ako ne umem(o) da radim(o), umem(o) da (se) bijem(o)". Ukoliko je moguće da netko procijeni pa kad me strpa u zatvor da me još i vezanog tuče, zaobilazit ću u velikom luku Petrinjsku, a kad vidim policajca na cesti kao u stara vremena radije ću diskretno prijeći na drugu stranu, i to gledajući strogo u pločnik. Očekujem kad netko od čelnika hrvatske države govori o primjeni sile nad uhićenicima,

da u prvome redu kaže kako primjena sile nad njima nije dopuštena osim u strogo ograničenim slučajevima (pokušaj bijega, kao odgovor na fizički napad i slično), a ne da me kao gospodin Vekić straši već citiranim i dalje čak onim kako je razmišljao i o tome da bi mogao biti hrvatski Ranković "i znao bi, kaže, kako se to radi" (Danas, str. 17)!!! Strašno, zar ne?

☆

Ostavit ću sada po strani poštivanje ljudskih prava, koje smatram bitnim i temeljnim znakom demokratskoga sustava, i pogledat ću koje bi značajke trebale resiti osobe na višim državnim položajima. Od svih osoba na važnijim radnim mjestima očekuje se da imaju čistu prošlost i da u svom djelovanju poštuju određena pravila ponašanja. Tako se od jednog visokog čelnika današnje hrvatske države ne bi smjelo očekivati da je u prošlom režimu svome sinu dao ime Jugoslav. No, izgleda da ima i takvih slučajeva. Kako i zašto, to mi nije jasno. Mogu postojati za to neki teži razlozi, ali nije mi poznato da bi Jugoslavija nekoga prisiljavala da svojoj djeci nadjene takvo ime. I danas treba u ovom pogledu, kao i u mnogim drugima, vladati potpuna sloboda, pa ako netko to želi, mora mu se dopustiti da svom sinu dade ime Jugoslav ili Srboslav. To je osobni problem svakog pojedinca. No to je i ogledalo nečijih sadašnjih ili bivših političkih stavova, pa ukoliko se danas roditelji predstavljaju na drugi način, možemo govoriti o političkom oportunizmu. Što je viši položaj, to je veća opasnost da ovakvi stavovi predstavljaju čisti oportunizam. Svako čelništvo bilo koje udruge, a i njezino članstvo, samo mora odrediti do koje je mjere i na kojim je položajima dopustiv oportunizam, što je posebno važno kád se radi o položajima na kojima se odlučuje o životu, slobodi i pravima građana. Nije stoga nimalo neumjesno kad se nekim ljudima javno postavljaju pitanja kako su mogli slične policijske dužnosti obavljati u prošlom kao i u sadašnjem političkom sustavu.

Možemo zapaziti da se primjedbe ove vrste upućuju samo onim današnjim političarima i čelnicima koji nisu bili dio hrvatske političke emigracije, iako su kriteriji koji su doveli

do izbora nekih emigrantskih političara u državni vrh i na važnije položaje za mene dosta nerazumljivi i tajanstveni.

Koja je glavna razlika između hrvatskih političara koji su došli na vlast iz političke emigracije i onih koji su se cijelo vrijeme nalazili u domovini? Potražimo li najvažniju razliku između njih, ustanovit ćemo da je ona u njihovu odnosu prema bivšem režimu. Dok su se emigranti kao političke osobe najčešće oblikovali bez neposrednog utjecaja komunističkog sustava (osim "'proljećara"), njihovi domovinski suborci ne mogu se time podičiti. Cijela plejada današnjeg hrvatskog političkog vodstva, koja je za vrijeme bivšega režima bila označena kao kontrarevolucionarna, imala je u svoje vrijeme više ili manje visoke dužnosti i pozitivnu moralno-političku ocjenu u jugoboljševičkom sustavu. Kao važne osobe u tom sustavu oni su si pravovremeno mogli dozvoliti konstruktivno kritiziranje samoga sustava ili njegovih dijelova, a da zato ne budu, prema ondašnjim kriterijima, pretjerano strogo kažnjavani. I naš je predsjednik Republike dr. Franjo Tuđman, također, kao član NOBa i najmlađi general partizanske vojske, posredan izdanak bivšega režima, što, naravno, ne umanjuje njegove velike zasluge u hrvatskom osloboditeljskom procesu i u borbi za nezavisnost hrvatske države. Nabrajati ostale, manje važne, izlišno je. Potrebno je samo utvrditi ovu činjenicu i zasluge svakog od njih u hrvatskom osloboditeljskom pokretu.

Nasuprot domovinskim prvacima hrvatski se politički emigranti nisu mogli pohvaliti vodećim ljudima što su nastali u komunizmu, bivstvovali u njegovim redovima te naknadno uvidjeli trulost i nepravednost sustava. Emigrantski političari izgrađivali su se i razvijali u državama u kojima je vladao parlamentarni sustav te su se u svojim odnosima vježbali u tom sustavu i slobodno su razvijali misli za politički i gospodarski boljitak Domovine. Razasuti po cijelom svijetu imali su prilike skupiti bogato iskustvo na mnogim područjima ljudske djelatnosti, pa bi zato mogli doprinijeti ovo iskustvo u ustrojavanju i početnom djelovanju nove državne vlasti u Hrvatskoj. Iako je u javnom životu ovih ljudi uvijek prevladavao rad za uspostavu slobodne Hrvatske, premda ih je UDBA (SUP) pratila i nastojala suzbijati njihov utjecaj, u odlučnim počecima stvaranja hrvatskoga pluralizma na poli-

tičkom području njihove su mogućnosti sudjelovanja u radu bile dosta skučene. Politička emigracija, koju je bivša diktatura proglasila državnim neprijateljem, morala je često iz prikrajka pratiti političke događaje u oslobođenoj Domovini.

☆

Raduje me kad danas vidim da više nema potrebe za političkom emigracijom, ili da je barem uskoro, nakon istjerivanja neprijatelja, više neće biti. Hrvatska mora znati jedno: u današnje vrijeme ne smiju se svi promašaji struktura vlasti opravdavati uvijek i jedino samo ratom. Hrvatska mora već i sada u samoj sebi i prema samoj sebi postati kritična. Ona mora učvrstiti svoje redove prema neprijatelju, ali mora svoj pogled uputiti i prema onim nacionalkomunistima u vlastitim redovima koji ne razumiju da je jednoumlja nestalo i da ga u jednoj demokratskoj državi ne može biti. Zato već sada, još dok se borimo za vanjske granice, moramo, tamo gdje to možemo, živjeti prema najdemokratskijim pravilima, jer samo ona mogu i smiju važiti u Hrvatskoj. U našoj slobodnoj Hrvatskoj!

Zlatko Tomičić:

"DRAGO MOJE SERDCE"

"Hrvatski književni list" — praktički otpor srpskom jezičnom imperijalizmu

Nemoj se žalostiti svrhu ovoga pisma, niti burkati. **Petar Zrinski** (Katarini, 26.IV.1671.)

Bečki književni dogovor dogodio se godine 1860. S hrvatske strane potpisali su ga Ivan Kukuljević, Dimitrije Demeter, Ivan Mažuranić i Vinko Pacel, sa srpske Vuk Stefanović Karadžić, Đura Daničić i Stefan Pejaković. Sa slovenske je potpisao Franjo Miklošić. Oni izjavljuju da su "jedan narod" i da je nažalost književnost tog jednog naroda "raskomadana ne samo po bukvici, nego i po jeziku i po pravopisu". Oni su se sastali kako bi se "u književnosti složili i ujedinili". "Jednoglasice su priznali da ne valja miješati narječja i graditi novo kojega u narodu nema, nego da je bolje od narodnijeh narječja izabrati jedno da to bude književni jezik." To jo bila prva točka dogovora. I što su se dogovorili? Oni su "jednoglasice priznali da je najpravije i najbolje primiti južno narječje da bude književno". To je bila druga točka. Dogovorili su se da se od tada piše svuda **ije** gdje su dva sloga, a **je** gdje je jedan slog ili **e** ili **i** kako gdje treba. U točki tri dogovorili su se da bi i književnici istočnoga vjerozakona pisali **h** svuda gdje mu je po etimologiji mjesto. U točci četiri dogovor je bio da se **h** "u samostavnijeh imena na kraju u rod. množ. ne treba pisati jer mu ondje ni po etimologiji ni po općenome narodnom govoru, ni mjesto". U petoj točci bio je dogovor oko pisanja slova **r,** t.j. da se tamo gdje je taj glas sam po sebi slog, ne pišu ni **a** ni **e.**

I završavaju dogovor riječima: "Ako bog da te se ove misli naše u narodu prime, mi smo uvjereni da će se velike smutnje književnosti našoj s puta ukloniti i da će se k pravome jedinstvu mnogo približiti. To je napisano i potpisano u Beču 28. ožujka 1860.

Od Bečkog književnog dogovora 1860. do Deklaracije o hrvatskom jeziku 1967.

Od Bečkog književnog dogovora do Novosadskog dogovora Matice hrvatske i Matice srpske godine 1960. prošlo je točno stotinu godina. Novosadski dogovor bio je zapravo obnovljeni Bečki književni dogovor, koji je Hrvate imao učiniti daleko bližim Srbima i jezično neslobodnijim nego onaj dogovor u Beču. U Pravopisnoj komisiji bili su s hrvatske strane Josip Hamm, Mate Hraste, Ljudevit Jonke i Slavko Pavešić, a sa srpske Radomir Aleksić, Aleksandar Belić, Miloš Hadžić, Radovan Lalić, Pavle Rogić, Mihajlo Stevanović i Jovan Vuković. No već 1954. Matica hrvatska ovlašćuje svoje predstavnike da počnu s pripremama za zajednički rječnik Matice hrvatske i Matice srpske.

Novosadski jezični dogovor trebao je samo sankcionirati ono što se u jezičnoj praksi radilo od 1945. do 1960., a to je značilo sustavno uništavanje hrvatskog književnog jezika.

No kada je potpisan Novosadski dogovor, tada je tek počela prava ofenziva za zatiranje hrvatskog književnog jezika. Hrvatski jezik je zbilja bio osuđen na propast. Tako je to trajalo šest godina. No u srpnju 1966. odigrao se t.zv. Brionski plenum, gdje je pao bog UDBE Aleksandar Ranković. Već iduće godine, 17. ožujka 1967., objavljena je u Zagrebu Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika u kojoj se raskida Novosadski ugovor s Maticom srpskom u Novom Sadu.

Tih godina je novinar Milan Ivkošić duhovito napisao u listu **Tlo** da su Petar Šegedin i Ljudevit Jonke povukli svoj potpis s Novosadskog dogovora, ali da su ostali — otisci prstiju! I na istoj stranici gdje je objavljen Ivkošićev članak list **Tlo** donio je i dva krupna faksimila otisaka nečijih prstiju. Taj članak sam po sebi lijepo prikazuje aluziju o prirodi potpisa Novosadskog dogovora 1960. i raskida s njim god. 1967.

Deklaraciju je potpisalo devetnaest najuglednijih hrvatskih društava, kulturnih i znanstvenih ustanova. Te su institucije ustale u obranu naziva hrvatskog jezika koji se počeo zatirati. Isto tako su potpisnici ustali u obranu položaja hrvatskog književnog jezika u našem tadanjem društvu. Deklaracija tvrdi, da je Novosadski dogovor opravdano deklarirao zajednički jezikoslovni temelj srpskog i hrvatskog književnog jezika, ali da se je u praksi događalo, unatoč jasnoći temeljnih načela, da se je sve to zaobilazilo, iskrivljavalo i kršilo u svim oblastima našeg društvenog života. Deklaracija se suprotstavlja pokušajima uspostavljavanja novog državnog jezika, neke vrsti jugo-svahilija. Takav se je nakaradni umjetni jezik uistinu prakticirao.

Deklaraciju su potpisali Matica hrvatska, Društvo književnika Hrvatske, Hrvatski centar P.E.N. Kluba, Hrvatsko filološko društvo, više znanstvenih odjela JAZU i više Katedri na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Osim institucija u Zagrebu Deklaraciju je potpisalo i više ustanova sličnog značaja u Zadru. Treba istaknuti da su glavni tu bili većinom partijci, članovi Saveza komunista Hrvatske, uglavnom oni isti koji su potpisali i Novosadski dogovor. Nepartijci su tu odigrali veoma malu, neznatnu ulogu. Njih se obično za ništa nije pitalo. Mene, na primjer nije nitko zvao na potpis Novosadskog dogovora kao ni na potpisivanje raskida s njim kada se potpisivala Deklaracija 1967.

Hrvatsko jezično samoubojstvo

No moja uloga i mojih suradnika počela je upravo te iste godine, 1967., kada smo utemeljili Zajednicu samostalnih pisaca **Tin** koja je počela 1968. izdavati **Hrvatski književni list.** Prvi broj HKL-a izašao je 10. travnja 1968.

U našem uredništvu od početka je bio jedan stručnjak za hrvatski jezik koji je taj predmet i predavao na Pedagoškoj akademiji u Gospiću. To je bio prof. Julije Derossi. On je bio i književnik i pisao je eseje s područja književnosti, a bavio se i humorom, t.j. pisanjem humoreski i humorističkih glosa koje je objavljivao u raznim zagrebačkim humorističkim časopisima (na pr. "Paradoksu") a i u samom HKL-u gdje je imao humorističko-satiričku rubriku **Zgodno — nezgodno.**

Julije Derossi dobio je u HKL-u rubriku za jezik kojoj je on dao naziv **Suvremeni književni jezik.** Prvi tekst u okviru te rubrike izašao je u broju 3 HKL-a, u lipnju 1968. U

tom svojem prvom prilogu Derossi piše, da je Ljudevit Gaj 1836. počeo svoje **Novine horvatske** i **Danicu horvatsku, slavonsku i dalmatinsku** (promijenivši zatim naziv u **Ilirske narodne novine** i u **Danica ilirska)** objavljivati ijekavskim govorom štokavskoga narječja. Time nije, piše Derossi, riješeno pitanje jedinstvenoga književnog jezika hrvatske književnosti.

O tomu kakav treba biti hrvatski književni jezik su se vodile veoma oštre raspre i što se tiče pitanja jezika i pravopisa. Te su raspre bile najžešće u okviru Riječke i Zagrebačke jezikoslovne škole. Posebno su se isticali Fran Kurelac (Riječka) i Adolfo Veber Tkalčević (Zagrebačka jezikoslovna škola). No nešto je drugo odigralo odlučujuću ulogu u toj borbi. To je bio Bečki književni dogovor na poticaj Srbina Vuka Karadžića. Po tom dogovoru Hrvati su se sporazumjeli sa Srbima da prihvate u svojem pisanju načela ijekavštine. Ali se Hrvati nisu dosljedno držali toga dogovora . No još teži udarac zadali su Hrvati sami sebi preko drugih svojih sinova. Bili su to Maretić, Iveković i Broz. Godine 1899. Izašla je **Gramatika hrvatskog ili srpskog književnog jezika** Tome Maretića, a godine 1901. **Rječnik hrvatskog jezika** Franje Ivekovića i Ivana Broza.

Derossi piše da Vuk Karadžić ni u kojem slučaju nije "dao" hrvatskoj književnosti književni jezik na temelju narodnog govora, kao što su često Srbi lažno i uvredljivo o tomu znali pisati. On je to uistinu dao srpskoj književnosti U vrijeme naime Gaja i Karadžića — piše Derossi — hrvatska književnost već je imala golemu svoju tradiciju, umjetničku književnost koja se već od 15. stoljeća pisala i objavljivala na čistom narodnom jeziku, pa i na ikavskoj i ijekavskoj štokavštini. On misli da je Hrvatski narodni preporod odigrao na području književnog jezika ulogu ujedinitelja, a ne ulogu reformatora. Pa i ta uloga ujedinitelja bila je nužna posljedica buđenja nacionalne svijesti i povijesnih uvjeta te onih kulturnih i književnojezičnih napora što se javljaju još u hrvatskih reformatora i protureformatora u 16. i 17. stoljeću. Derossi priznaje ipak da je uvođenje narodne istočnohercegovačke ijekavske štokavštine značilo za hrvatsku književnost, u strogo izraznom smislu, stanoviti nazadak, jer je upravo taj govor imao u Hrvata najmanju književnu tradiciju

(hrvatska književnost u Dubrovniku jezično je daleko raznovrsnija!) a time bio i nedostatno prikladan za složenost umjetničkog i znanstvenog jezičnog izraza. Pa dodaje da uopće nije slučajno to, da su hrvatski pisci i znanstvenici nakon Gaja doknađivali štokavski ijekavski rječnik kovanicama, posudbenicama i riječima uzetim iz čakavske, kajkakvske i štokavske (dubrovačke) književne jezične predaje. Posebno se oštro ocrtalo pitanje znanstvenog nazivlja, a to je pitanje postavljao Bogoslav Šulek. Dok je sastavljao svoj rječnik, to se je pitanje moralo javiti.

Derossi naglašuje da ijekavska štokavština kao jedinstveni književni jezik hrvatske književnosti ima gotovo 70-godišnju tradiciju (od Maretića i Broz-Ivekovića), te se čini da tu nema više nikakvih problema. No ipak, piše on, usprkos velikanima hrvatskog pera kao što su bili Matoš i Ujević i Krleža javljaju se ponovno pitanja rječnika i sintakse književnog jezika. U hrvatskom jeziku ima i previše tuđih elemenata, te se taj jezični sustav ponovno narušuje... Svi ti tuđi elementi "nagrizaju" u književnom jeziku ono što je već davno utvrđeno. On drži da književni jezik mogu, smiju i moraju normirati i "nametati" samo oni koji ga najbolje poznaju — pravi književnici i pravi jezikoslovci. A ne oni koji su za to nepozvani. Derossi je mislio na političko miješanje u pitanja jezika i političko određivanje kako treba hrvatski književni jezik izgledati. To je dakako neprihvatljivo.

Pojava jezičnog genija Božidara Vančika

No uz Derossija javlja se u našem listu još jedan jezični stručnjak — pravnik Božidar Vančik, podrijetlom Slavonac iz okolice Slavonskog Broda, gdje je rođen početkom stoljeća, koji je službovao kao sudac veći dio svojeg vijeka u Hrvatskom Zagorju. Baveći se esperantom i pišući esperantske slovnice, a isto tako i stenografijom u kojoj je stvorio jedan svoj posebni sustav, nužno je tako morao nadoći i na pitanja čistoće i razvitka hrvatskog književnog jezika, koji je bivao sve više ugrožen od Srba i hrvatskih unitarista, tako da

je došla u pitanje i njegova daljnja opstojnost kao zasebnog jezika.

Vančik se javio u **Hrvatskom književnom listu** prvi puta u broju 4 koji je izašao u srpnju 1968. U tom je broju dao intervju našem listu pod nazivom **Hrvatska jezična povijest.**

Prvi upit Božidaru Vančiku upućen mu je kao predsjedniku Matice hrvatske u Varaždinu, gdje je Vančik živio nakon rata i imao položaj zamjenika okružnog javnog tužitelja, na kojem mjestu je kao tužitelj bio sudac Oskar Poje. Vančik govori o radu Matice hrvatske u Varaždinu. Pri drugom upitu Vančik odgovara o svojem bavljenju hrvatskim jezikom i narodnim govorima zagorskog područja. Pitalac, a to sam bio ja, Z.T., spominje njegove dvije znanstvene rasprave s toga područja, te da u rukopisu ima o tomu cijelu knjigu. Vančik odgovara da ga je od djetinjstva zanimao problem jezika, a napose njegov materinski hrvatski jezik. Već kao gimnazijalcu upala mu je u oči **neprirodna šarolikost** današnjih hrvatskih narječja u usporedbi s nutarnjom jedinstvenošću svih ostalih južnoslavenskih jezika. U njemu se pojavilo pitanje: Odakle ta neprirodnost? To je pitanje godinama tinjalo u njegovoj podsvijesti i sve mu se više nametalo, dok mu konačno nije mogao više odoljeti: u jesen 1949. počeo je znanstveno to izučavati. Tada mu je bilo oko 40 godina. Vančik se ispovijeda i kaže, da je prelistao golem broj jezikoslovnih, povijesnih, kulturno-povijesnih i drugih djela o Hrvatima i drugim slavenskim i neslavenskim narodima — "S ciljem da proučim povijesni razvitak hrvatskog jezika i tako sam došao do mnogih iznenadnih i zanimivih otkrića, koja kanim obuhvatiti knjigom pod naslovom **Otkrića o hrvatskom jeziku.**"

Vančik nastavlja odgovor na drugi upit i kaže, da činjenice koje je proučavanjem literature i istraživanjem današnjih živih govora hrvatskog jezika ustanovio pokazuju kako malo znademo o vlastitom jeziku, jer smo ga malo proučavali. Vančik je tom prigodom izjavio da su ta njegova otkrića bila upravo egzotična! Vančik misli da u potrazi za egzotikom Europljani ne moraju putovati na azijski Istok, niti u Južnu Ameriku, niti u središnju Afriku, jer i Europa ima svoju egzotiku i to je baš ovdje, na našem tlu: to je Hrvatska, to je hrvatstvo. On je rekao da je "Hrvatska jedna od najegzotičnijih dijelova Europe i svijeta". Pa dodaje da je razlog tomu što su veoma slabo poznati i najstarija povijest njezinog naroda i jezik tog naroda. Pripominje da je tu egzotiku počeo otkrivati veliki hrvatski arheolog don Frane Bulić, koji je iz krševitog tla Primorske Hrvatske iskopao prve velike kamene odlomke zaboravljene hrvatske povijesti. A sada je došlo vrijeme, veli on, skrajnje vrijeme, da se počnemo baviti i našom "jezičnom arheologijom" — da se ispod debelih stoljetnih jezičnih naslaga iskopa hrvatska jezična povijest. Obrazlažući koji su razlozi tog iskapanja Božidar Vančik izjavljuje, meni u pero u lipnju-srpnju 1968., da oni ne leže toliko u čežnji za prošlošću koliko u potrebi stvaranja ljepše budućnosti, jer samo kad upoznavši prošlost upoznamo općenite zakone razvitka, možemo primjenom tih zakona graditi željenu budućnost. A hrvatski jezik ima svoje vlastite jezične zakone i tim zakonima određene tendencije razvitka.

Vančik izjavljuje da se rado odaziva pozivu Hrvatskog književnog lista da iz svoje spomenute neobjavljene knjige objavi u našem listu slijedeće rasprave: 1. Svi putovi vode — k čakavštini. 2. Prajezik Zakarpatskih Hrvata, 3. Glasovna romanizacija srpskog i hrvatskog jezika, 4. Kako je nastala ijekavština, 5. Kako je stoljećima izumirao hrvatski jezik, 6. Potreba kroatistike, 7. Šport ili sport? 8. Točka ili tačka?, 9. Čistoća jezika (kao jedan od uvjeta kulturnog napretka).

Savršeni sustav hrvatskog književnog jezika

Treći upit je bio o čistoći hrvatskog jezika u Hrvatskom književnom listu. Čitatelji su veoma nezadovoljni jezikom u ostalim hrvatskim listovima. Drže da je jezik u HKL-u dobar, no ipak ima prigovora. Naši čitatelji, ljudi iz puka iz različitih staleža, zahtijevaju od nas da se držimo određenih normi u jeziku. Na upit kako je sam Božidar Vančik zadovoljan čistoćom hrvatskog jezika u HKL-u Vančik odgovara. U prvom redu spominje jezične norme u hrvatskom jeziku, pa kaže da bismo čim točnije odredili kakvih se jezičnih norma mo-

ramo držati. Treba uzeti u obzir važne činjenice da se hrvatski književni jezik nije rodio u ilirskom preporodu, da je on mnogo stariji i od Marka Marulića, da je kroz mnoga stoljeća bez prestanka opstojao i razvijao se, da se u toj njegovoj dugoj uporabi stvorila čvrsta jezična predaja, čvrsti jezični zakoni, koji su svi u takvom međusobnom skladu da sačinjavaju jedinstveni jezični sustav, posebni jezični organizam, koji se mnogobrojnim svojim osebinama bitno razlikuje od svih ostalih južnoslavenskih jezika. Tih norma stvorenih mnogostoljetnom jezičnom praksom hrvatskog naroda, koje su previše mnogobrojne da bi se ovom zgodom mogle makar i samo nabrojiti, moramo se držati i moramo ih čuvati. To čuvanje nije romantička sentimentalnost prema "starinama" nego razumno čuvanje velike kulturne tekovine, čuvanje od razaranja **visoko razvijenog izražajnog sredstva.**

Što se tiče jezika u HKL-u, nadodao je Vančik, u prva dva broja otkada list izlazi, kao i jezika pisaca koje je Vančik tada već počeo lektorirati, on odgovara da je zamijetio kako autori pišu svoje članke u velikoj većini s nakanom da se piše dobrim jezikom i da je zato jezik tih članaka većinom bolji od jezika ostalih hrvatskih listova, a osobito novina, ali da su, radi toga što kod nas zadnjih desetljeća vlada takav jezični metež kakvom nema premca u cijeloj Europi, neki od tih pisaca, svakako bez svoje krivnje, ipak prekršili mnoge od norma o kojima sam govorio rabeći jezične oblike koji su svojom glasovnom građom, sintaksom i drugim značajkama u neskladu s našim književnim jezikom što sve ne samo vrijeđa uho onoga tko još nije taj jezik zaboravio, nego često stvara i nesigurnost i nejasnost u izražavanju. Završio je, da HKL, njegujući hrvatski jezik i boreći se za njegovu čistoću, čini veliku uslugu hrvatskom narodu.

Derossi je pisao svoju rubriku **Suvremeni književni jezik** u broju 6 HKL-a, koji je izašao u rujnu 1968. (te je bio zabranjen i uništen). U njoj je objavio svoj polemički tekst o hrvatskom jeziku pod naslovom **Jezični pogledi prof. Predraga Vranickog.** U tom članku Derossi piše o radu Predraga Vranickog **Socijalizam i nacionalno pitanje** u **Praxisu br.** 4/1968. U tom svojem članku prof. Vranicki, veliki hrvatski marksistički ideolog, iznio je i svoje poglede na t.zv. hrvatskosrpski jezik. Derossi osuđuje Vranickog da je jednostrano pristupio toj problematici. On je nastojao opće lingvističke postavke primijeniti na hrvatski jezik, koji on drži hibridnim sa srpskim, i vezati uz socijalizam. Sa strogo jezikoslovnog stanovišta sve diskusije o "ljepšim", "pravilnijim", "boljim" ili "gorim" riječima su sasvim besmislene kao što su besmislene i rasprave o jezičnom razvitku i o hijerarhijskoj ljestvici jezika. Osim toga na hrvatski jezik se nastojalo djelovati odlukama administrativnog tipa, što ne ide.

Antun Radić proti vukovcima

Osim Zvonimira Kulundžića i mene pisali su o braći Radić, Antunu i Stjepanu, i drugi autori u našem listu. Tako je u br 7/1968. Božidar Vančik objavio esej **Antun Radić o hrvatskom književnom jeziku.** On je naime u današnje vrijeme, t.j., 1968., kada se ponovno pokreću rasprave o hrvatskom književnom jeziku i osobito o spašavanju te velike tekovine hrvatskog naroda od posvemašnjeg uništenja, držao potrebnim i korisnim podsjetiti što je o tom jeziku mislio stariji brat Stjepana Radića, ideolog hrvatskog seljačkog pokreta, Antun Radić.

Antun Radić pisao je o mnogim znanstvenim pitanjima pa je tako rekao svoje i o hrvatskom jeziku. Od 1899. do 1907. napisao je četiri rasprave o tomu. One su objavljene u **Obzoru, Viencu, Glasu Matice hrvatske** i opet u **Obzoru.**

Nekoliko godina prije nego li je Antun Radić počeo pisati te svoje jezične rasprave o Maretićevoj slovnici, o rječniku hrvatskog jezika, o gramatici i stilistici, o samom hrvatskom književnom jeziku i njegovoj biti, u Hrvatskoj su slavili svoju pobjedu hrvatski vukovci, t.j. hrvatski sljedbenici jezične škole Srbina Vuka Karadžića. Ta je pobjeda bila obilježena pojavom fonetičkog pravopisa Ivana Broza koji je bio objavljen godine 1890. Njihov je nazor bio, kao i velikih hrvatskih jezikoslovaca Vatroslava Jagića i Tome Maretića, da su Hrvati i Srbi jedan narod i da imaju zajednički srpskohrvatski jezik. Taj se je nazor zrcalio i u **Gramatici i stilistici hrvatskoga književnog jezika** Tome Maretića, koja je izašla prvi

puta 1899. kao i u **Rječniku hrvatskoga jezika** Ivana Broza i F. Ivekovića, koji je bio dovršen god 1890.

Kako je došlo do te pobjede hrvatskih vukovaca? Došlo je nasilnim putem. Godine 1893., u vrijeme strahovlade zloglasnog bana Khuena Hedervaryja i njegove protuhrvatske madžaronske stranke, unatoč žestokom protivljenju mnogih zastupnika Hrvatskog sabora i još većeg broja hrvatskih književnika, službeno je bio uveden u tadanjoj Hrvatskoj i Slavoniji Brozov fonetički pravopis, koji je Khuen nametnuo Hrvatima mjesto dotadanjeg korijenskog (etimološkog) pravopisa Zagrebačke škole hrvatskih jezikoslovaca.

Među hrvatske književnike i intelektualce koji nisu prihvatili jezične i pravopisne promjene Vukove škole spadao je i Antun Radić, koji je u svojim raspravama što ih spomenuh oštro napadao slovnicu Tome Maretića koji bijaše jedan od najfanatičnijih vukovaca. Antun Radić bio je miran, umjeren čovjek i rijetko je padao u žestinu; to se dogodilo ipak kada je pisao o Maretićevoj knjizi. Antun Radić prigovara već samom naslovu knjige: Maretić je nazvao svoju knjigu gramatikom hrvatskog ili srpskog jezika, što ni u kojemu slučaju ne može biti, jer bi to bio jezik između dva naziva radi upotrebe rječce **ili.** Taj 'ili' doveo je kasnije do veoma nakazne teorije o "varijantama". Kada Antun Radić piše svoje prigovore, on ni ne zna da su se hrvatski i srpski razlikovali već po svom izvoru, po svom postanku; on misli, kada se radi o pučkom govoru da oni imaju istu osnovu. U Radićevo vrijeme znanost o jeziku ne bijaše još toliko napredovala da se je otkrilo kako su hrvatski i srpski upravo po svojem postanku bila dva posve različita jezika. On nije znao ono što je znao tek Božidar Vančik, da su se hrvatski i srpski razlikovali još dok su ta dva naroda bili za Karpatima. A tu su se, na obali Sredozemnog mora, ovdje, na jugu, pod različitim utjecajima Istoka i Zapada tim već opstojećim razlikama pribrojile nove i još veće, koje su se razvijale preko tisuću godina.

Kada pak piše o književnom jeziku, Antun Radić ističe da tu nema nikakva jedinstva. Pa piše: "No književnosti nije dala priroda nijednomu narodu, pa ni hrvatskomu; tu se može pouzdano kazati, što je u našem narodu hrvatsko, što li

srpsko, jer tu imamo **svijest narodnu**, koja je jedini biljeg za pripadanje ovomu ili onomu **narodu u modernom, kulturnom značenju ove riječi.** I na drugom mjestu dodaje: "Dotle, dok "Hrvatski" i "Srpski" nješto znači, i to dok svaki znači nešto drugo, dotle je hrvatski književni jezik i srpski književni jezik — dvoje."

Vančik piše da Radić napada najoštrije zanešenjačku Maretićevu jednostranost, koja se je očitovala u tomu, što je Maretić kao jedinu osnovu za sastav svoje slovnice upotrijebio djela Vuka Karadžića i Đure Daničića, prešavši preko bogate četiristoljetne hrvatske književnosti kao da je nikada i nije bilo, i što je iz hrvatskog književnog jezika uklanjao, u načelu, sve neštokavske riječi.

O Maretićevom posvemašnjem zapostavljanju hrvatske književnosti Antun Radić piše: "...nema ni rieči o četiristogodišnjem životu hrvatskoga književnoga jezika. U toj se gramatici ne vidi istina: da su Hrvati sa svojom književnošću među prvim narodima kulturne Europe, da nemaju današnjega svoga književnoga jezika ni od jučer, ni od prekjučer, nego već od vremena renesanse. U toj se gramatici ne vidi ime nijednoga hrvatskoga književnika, nego se vidi jedini Vuk (gdješto Daničić), kojemu svaka čast, no kojega nemamo prava ubrajati među hrvatske književnike..."

I dalje nastavlja Antun Radić: "Svaki obrazovani Hrvat zna, **da nije moguća ni pomisao o ilirskoj, pače o čitavoj današnjoj hrvatskoj književnosti bez stare književnosti hrvatske.** Što je današnja hrvatska književnost bez ilirske književnosti? Što je ilirska književnost bez Mažuranića? Što je Mažuranić bez Gundulića? Što je? Ništa. Disjecta membra. **Bez ove sveze nitko na svijetu ne može kazati razložne rieči ni o hrvatskom književnom jeziku, ni o mislima, ni o duhu u hrvatskoj književnosti."** I nastavlja dalje da g. dr. Maretić "ignorira u svojoj gramatici ne samo hrvatsku književnost prije Vuka, nego i poslije Vuka, a piše gramatiku hrvatskoga **književnoga** jezika."

I još dalje: "...**hrvatski književni jezik i ne može biti drugo, nego jezik hrvatske književnosti, jezik hrvatskih književnika od četiri stotine godina natrag, pa do danas."**

I sam je Vuk, prema riječima Antuna Radića, upravo

upoznavanjem hrvatske književnosti stekao temeljno poznavanje jezika i to jezika kojim piše: "G. dr. M. drži Vuka prvim našim piscem, što se tiče pravilna i dobra jezika, a zašućuje svojim čitaocima, da je isti Vuk pisao gadnijim jezikom, nego **zadnji** pisac one "prošlosti", o kojoj u gramatici g. dra Maretića nema ni rieči. **A pisao je tako sve dotle, dok nije upoznao književne prošlosti", "...one književne prošlosti, za koju do Vukova vremena nikome osim Hrvata ni na um nije palo, da ju drži, zove svojom".**

To Antun Radić i dokazuje primjerima. Poimence spominje neke od onih riječi koje Maretić izbacuje iz hrvatskog književnog jezika kao kajkavske (na pr. pošast, haran, bjelanjak, nijetiti, piknja, črknja, ladanje, korenika, rubac, poprijeko, košarica, prhak i t.d.). Vančik dodaje svoju primjedbu: "danas znademo, da su gotovo sve ove riječi ne samo kajkavske, nego i čakavske, jer kajkavština i čakavština, kao dijelovi **jednog jezičnog tijela** imadu uglavnom zajednički rječnik."

Radić ističe kako Maretić pojedine hrvatske riječi zamjenjuje riječima, koje Hrvati ne govore, pa tako npr. **košaricu** zamjenjuje **kotaricom,** a riječ **poprijeko** zamjenjuje prilogom **đuturice,** mjesto riječi stara korenika kaže, da treba kazati čovjek staroga kova, a taj je izraz inače bio poznat kod Srba, a kod nas ne, no odonda se uvukao u naš jezik. I ne samo to! — to su riječi posve različitog značenja. Također Maretić traži, da se umjesto **prhak** kaže — **buhav!** Dakle — umjesto prhki snijeg buhavi snijeg!

Eto dokle je išla dobronamjernost, pa i glupost, moglo bi se reći, naših velikih znanstvenika. Utopija o zajedničkom narodu i zajedničkom jeziku skupo nas je koštala. Žrtve su danas odveć velike; nakon jednog stoljeća "suživota" (kretenskog li izraza!) vidimo koliko nas je to stajalo!

Zlo nove jezične struje

Osobito je Antun Radić napadao t.zv. zakutne riječi Vuka Karadžića u Maretićevoj slovnici: "Narivavanje zakutnih riječi "književnoga jezika" već je postalo i smiješno". Radić

veli da cijeli hrvatski narod govori koš i košara, ali odjednom se odnekud umjesto toga našla kotarica i ona ima jedino pravo opstojnosti u hrvatskom književnom jeziku. I oštro osuđuje tu ludost riječima: "Smiešno je, i više nego smiešno u gramatici hrvatskoga književnoga jezika spominjati i preporučivati jednu koju rieč ili frazu, za koju nitko na svietu ne zna osim Vuka, nitko pače ne zna i ne može znati, u kojem ju je kutu naroda našao — a ne spomenuti ni jedne rieči, ni jedne fraze prvih književnika hrvatskih". Pa nastavlja u tom smislu dalje: "Nova nam struja često preporučuje... njekakove rieči što ih ima Vuk u svojem rječniku, a ni živa... duša ne zna, ni od kuda su, ni od koga su, ni što pravo znače..." I da se "u književni jezik često narivavaju ovakove zakutne rieči — Vukove — bez ikakve potrebe, samo iz njekakove afektacije. A ja mislim da svaka stara književna rieč, pa i ne govorila se danas, zaslužuje više pažnje od ikoje žive narodne, no zakutne, a često i nespretne rieči. Stara je rieč i u knjizi svezana bilo kakvom mišlju, ona ima svoju prošlost, do nje može svatko, tko zna čitati — dok će mnoge zakutne rieči i nestati..."

Zakutne riječi bi bile vjerojatno ono što se danas zove provincijalizmima.

Upozoravajući na škodljivost ignoriranja stare književnosti Antun Radić kaže, da se "što se tiče jezične tvorevine upravo najumnijih sinova naroda silom predaju zaboravi" i da je to za nas Hrvate veliko zlo i domeće da "kulture nema bez djedova, bez starine, jer nijedna i nikakva kultura nije djelo jednoga dana", te da "nema kulture bez ćućenja veze s onima, koji su prije nas bili".

Antun Radić veoma dobro zna, da osim što se književni jezik treba oslanjati na staru hrvatsku književnu predaju, pa nasuprot Maretiću ističe, da se on mora temeljiti na svim hrvatskim narječjima: "Ne, nema književnom jeziku biti osnov jedan živi dijalekat, nego čitav jezik. Ako su svi hrvatski dijalekti **jedan** jezik, onda imadu i zajedničke njeke, jedne njeke zakone, po kojima su jedno: ovi zakoni, svim dijalektima zajednički, — to je osnov književnom jeziku, to je jedino, što je "samotvorno", što ne smije biti samovoljno".

Na to Božidar Vančik zaključuje, da je Antun Radić da-

kle, kao jedan od prvih hrvatskih jezikoslovaca slutio, da sva hrvatska narječja imadu zajedničke crte jednog, hrvatskog jezika, kojima se hrvatski jezik razlikuje od ostalih južnoslavenskih jezika (koja je činjenica tek u naše doba postala jasnom, primjećuje Vančik, a ja tome dodajem najviše uz njegovu zaslugu od prije 23-24 godine, tj. od povijesnog HKL-a) i najodlučnije se je protivio stanovištu Vukove škole, da temelj hrvatskog jezika može biti samo štokavski ijekavski govor istočne Hercegovine.

U pogledu pravopisa Antun Radić je osobito bio odlučan protivnik pisanja **ije,** kako je to zahtijevala Vukova škola, mjesto **ie,** držeći taj **ie** u hrvatskom jeziku dvoglasom dakle jednim slogom.

Kakve je to zle posljedice morala imati takva jedna temeljita promjena, znamo najbolje mi pjesnici — jer nije svejedno da li je u nekom stihu nešto jedan ili dva sloga. Ono što je bilo jedan slog preko noći je postalo dva sloga; to je u hrvatskoj pjesničkoj metrici moralo izazvati veliki poremećaj i bilo je jedan od razloga prekida s tradicijom. Upravo ono što je izazvalo takav prekid s hrvatskom pjesničkom baštinom dovelo nas je do gubitka te baštine i prepolovilo hrvatsku književnost umjetno na dva dijela: na onaj koji je bio prije dolaska vukovaca i onaj poslije. To je izazvalo goleme štete u našem narodnom biću. Nije to šala za jedan narod samo tako izgubiti nekoliko svojih stoljeća. Prekid s tradicijom do danas ćutimo s velikim bolom, jer ona stara dubrovačka, hvarska, splitska književnost 16. i 17. stoljeća kao da i nije nikada postojala, a današnji trud da se vratimo prvotnom izvoru veoma je težak i teško izvodljiv i košta nas velikih muka. Ono što su počeli naši vrli prethodnici: spajati naša narječja u jedan složeni književni jezik — čakavsko-kajkavsko-štokavski, to nam je Vuk razorio i njegovi bijedni trabanti kao što su bili Jagić i Maretić. Dolazak Vuka i njegovih pseudoideja u našu kulturu imao je za posljedicu pravu katastrofu: kao da je naša književnost i kultura počela tek u 19. stoljeću. Sva naša zla izviru iz zlog 19. stoljeća; ono je bilo pad na svim područjima. Grozomorne zablude dovele su nas do toga i svi naši problemi u 20. stoljeću započeli su u našem nesretnom 19. stoljeću.

Hrvatski književnici i cijelo hrvatsko općinstvo davali su

velik otpor Vukovom fonetičnom pravopisu i jezičnim promjenama koje su u godinama od 1890. do 1893. proveli Vukovi sljedbenici u Hrvatskoj. I o tomu govori i Antun Radić i prikazuje to na svoj osobiti način. On se izruguje Vuku kojega neki drže navodno hrvatskim Ciceronom, o jada, pa zapisuje: "Svakomu je dovoljno poznato, da hrvatski pisci i čitaoci odavna već teško, no vrlo razborito podnašaju onaj filološki jaram, što im se bezobzirno nameće protiv osjećaja čitavoga hrvatskoga obrazovanog svijeta, protiv stoljetnih tradicija hrvatske književnosti". Antun Radić razjašnjuje tu situaciju i kaže, da je bilo vike u novinama, pače je i nekoliko sjednica Hrvatskog sabora bučno proteklo poradi — pravopisa, i da nije istina kako je naobraženi hrvatski svijet preko noći promijenio mišljenje o svojem književnom jeziku, nego je bilo sasvim suprotno: ta je filološka afera jako uzbunila hrvatsko općinstvo i da to najbolje dokazuju živi prizori u Hrvatskom saboru. A veli i da "ne valja misliti, da je ona buka bila samo poradi pravopisa... Pravopis je bio samo exponent onoga jada, što se je u hrvatskom obrazovanom svietu nakupio protiv nove neke kulturne struje. No kako su branioci nove ove struje... bili na takovim mjestima, protiv kojih se uzalud viče... Tako smo se na ovu novu struju počeli priučavati."

Hrvatski se pretvara u zakutni pokrajinski jezik

Antun Radić je osobito digao svoj glas proti dubletama s kojima su nas osobito ugnjetavali zadnjih desetljeća kada su mislili da je stvaranje novog jezika gotova stvar. Ne mogu dublete, t.j. dvije različite riječi imati u jednom jeziku istu vrijednost, što je bila osobita podvala novog Novosadskog pravopisa, koji je trebao ići korak dalje od Brozovog pravopisa i dva koraka dalje od Bečkog dogovora.

Tako Radić drži da ne mogu biti u isto vrijeme sveza i veza nego samo sveza, ne nu i no nego samo nu, podnašati i prenositi nego samo podnašati, i tako dalje, kao na pr. ne porodica nego obitelj, ne sudija nego sudac, ne savremen nego suvremen, ne lično nego osobno, i t.d. Božidar

Vančik dalje produžuje tu listu hrvatskih riječi uz koje se u dubletama trebalo proturiti nehrvatske riječi, pa nabraja: treba govoriti i pisati ne prosto nego jednostavno, naobražen a ne obrazovan, pripovijest a ne pripovijetka, zanimiv a ne zanimljiv, nesretan a ne nesrećan, podupire mjesto podržava, preporučati a ne preporučivati, dosađivati a ne dodijavati, pokoljenje a ne naraštaj, cijel a ne čitav, te ignorirati, dekretirati, citirati umjesto ignorovati, dekretovati, citovati... Isto tako i da se **proti** piše s dativom, a ne s genitivom.

Kada je izašao Radićev prijevod knjige **Kapetanova kćer** A. S. Puškina, Vatroslav Jagić je 1902. napisao: "Jezik g. Radića spada k proizvodima tzv. zagrebačke škole, u kojoj se u novije doba, poradi nesrećnih nesporazumaka političkih, opaža separatistička težnja. Njekoji pisci, osobito od mlađih, nastoje svim silama, da stvore svoj posebni "hrvatski književni jezik". Ova malo promišljena namjera podržava se za sada pravopisnom razlikom i tendencioznom sklonošću pokrajinskim riečima. Mjesto podpunoga književnoga jedinstva sa Srbima, koje se je nama predstavnicima pokoljenja, koje već doživljuje svoj viek, činilo njegda već postignutim — stupa na pozornicu stranka mladih pisaca, koja propovieda sbliženje Hrvata sa Slovencima."

Pod "pokrajinskim riečima", veli Vančik, Jagić je mislio na hrvatske riječi!

Eto, kako je sve počelo — taj naš jad i tragedija jedinstva s istokrvnom braćom koja će uživati u potocima i rijekama hrvatske krvi koju će nam oni pustiti da unište našu kulturu i da umjesto toga donose svoju novu barbarogenijsku civilizaciju — koja ruši sve što nije njihovo a sama nema ništa novo dati...

Jezik zadnjih Zrinskih i Frankopana

U broju 13 HKL-a Božidar Vančik objavio je još jednu svoju jezičnu raspravu. To je **Jezik zadnjih Zrinskih i Frankopana.** Taj je broj izašao u mjesecu svibnju godine 1969. Tu Vančik piše, da se je u 17. stoljeću visoko njemačko plemstvo stidjelo svojeg njemačkog jezika i govorilo francuski,

a austrijsko visoko plemstvo na svojem bečkom kraljevskom dvoru iz istih je razloga govorilo talijanski, a golema većina hrvatskih plemića rabila je latinski jezik. Dotle su se zadnji Zrinski i Frankopani — Petar Zrinski, njegova žena Katarina i njegov šurjak Fran Krsto Frankopan — ne samo u svojem govoru nego i u svojem književnom radu služili čistim hrvatskim jezikom i ostavili tim jezikom pisana svoja književna djela. Oni su tako samo nastavljali predaju svojih predaka, koji su se svi služili hrvatskim jezikom u govoru i u pismu, iako su znali i brojne druge jezike, pa pisali i na tim jezicima (latinskim, talijanskim, madžarskim, slovenskim jezikom, i t.d.)

Tako je Petar Zrinski s madžarskoga preveo na hrvatski ep svojeg brata Nikole Zrinskog **Adrijanskoga mora sirena.** On je to prepjevao tako dobro da njegov prepjev djeluje kao original. Osim toga on je to djelo proširio mnogim svojim izvornim stihovima. A osim toga prepjevao je i Nikoline madžarske lirske pjesme. Nagađa se da je Petar preveo i **Sibilu,** gatalicu, koje je rukopis pronađen tek početkom ovog stoljeća i koja je prijevod **Fortune** s madžarskoga.

Katarina Zrinska, rodom Frankopanka, sastavila je molitvenik **Putni tovaruš** koji je skup prijevoda raznih molitava s njemačkoga jezika. Nedavno je pronađeno još jedno djelo Katarine Zrinske, koje ima još više originalnih oblika nego li **Tovaruš.** Njezin brat Fran Krsto Frankopan je u zadnjoj godini svojeg života, u austrijskoj tamnici, sastavio zbirku izvornih i prevedenih pjesama **Gartlic za čas kratiti,** zbirku od osam pjesama spjevanih po uzoru pučkog pjesništva pod naslovom **Dijačke junačke,** zbirku zagonetaka **Zganke za vrijeme kratiti,** zbirku aforizama **Sentencije vsakojaške,** zbirku nabožnih pjesama i nedovršeno prozno djelo **Trumbita sudnjega dneva.**

Zadnji naši jezični gartlici

U **Gartlicu** ima nekoliko pjesama koje premašuju samo dokumentarnu vrijednost. Takve su **Navuk mladim gospojam**

i divojkam, Čovičstvo zove se prava lipota, Lovac pravo či- ni, ar v slobodi živi, Kupida slipa malaju, al krivično, a osobito je dobra Frankopanova pjesma **Srce žaluje, da vilu ne vidi,** koja spada među najbolje pjesme hrvatskog pjesništva uopće.

Petar Zrinski u prijevodu **Sirene** svojega brata Mikule kaže da je to djelo posvetio "sve hrvacke i primorske krajine hrabrenim vitezovom".

Iz ovih riječi, veli Vančik, vidi se da je on svoje djelo namijenio svojem narodu, svojim bojnim druzima i da je zato nastojao pisati takvim jezikom kakav bi shvatili ti hrabri vitezi, koji su u velikoj većini bili ljudi priprosti i nisu znali nikakvog drugog jezika osim svojeg hrvatskog, i to onog pravog hrvatskog govora kojim su govorili u svojem zavičaju, a taj njihov zavičaj bila je tadanja, mala, turskim osvajanjima u najuže granice cijele svoje povijesti svedena banska Hrvatska, koja je obuhvaćala samo uski pojas od sjevernog primorja do Mure i Drave zahvaćajući dijelove varaždinske, zagrebačke i križevačke županije i koju su tada zvali "ostacima ostataka slavne nekoć kraljevine Hrvatske" i u koju nas ponovno evo sada žele svesti Srbi proklamirajući i oružjem osvajajući u povijesnoj i etničkoj Hrvatskoj "Zapadnu Srbiju" do Karlobaga, Karlovca i Virovitice... Na to je reagirao još 1862. Ante Kuzmanić uzvikujući: "Kakav li je to zahtjev Srba koji vide Srbiju na svakom mjestu?" Srpski uspjesi na hrvatskom području gdje "Hervatska i hervatski bijahu jedini historijski nazivi naše narodnosti" mogli su se postići samo "srpskim nadiranjem i našom mlitavošću i hrvatskom nesposobnošću" (**La voce dalmatica,** 1862, br. 60).

Božidar Vančik bilježi, da književna djela Katarine i Krste pokazuju, da su i oni pisali istim jezikom kao i Petar, iako je Petar rođen i odrastao u Vrbovcu i Međimurju, a njih dvoje u Primorju. Vančik spominje ono čuveno oproštajno pismo D r a g o m o j e s e r d c e, koje je Petar Zrinski pisao svojoj ženi Katarini prije pogubljenja, pa ukazuje na činjenicu da je Petar istim jezikom kojim je pisao **Sirenu** i govorio svakodnevno, što se vidi iz pisma, a iz česa slijedi da je cijeli njegov zrinskofrankopanski obiteljski krug u svojem najužem međusobnom općenju tako govorio. I onda slijedi važan

zaključak: "A ako su oni tako govorili, kako su i pisali, to znači, da su pisali onako, kako se je u to doba govorilo na cijelom području tadanje banske Hrvatske". Da se zaista tako govorilo, pokazuju i razni dokumenti s tog područja: sudski spisi, cehovska pravila, zapisnici itd.

I sada Vančik priopćuje ono što je sam opazio i iskusio dok je kao sudac službovao u gornjoj Hrvatskoj: još i danas krajevi Hrvatskog Zagorja i Međimurja po zabitnijim selima čuvaju taj stari govor, te uz pretežne ekavizme imaju i mnogo ikavizama, a isto tako i hrvatske ukavizme (Vuzem, kuliko, tuliko).

Ukavizmi nisu samo čakavsko nego i kajkavsko obilježje, jer u starim kajkavskim knjigama ima i **bogatuš** i **tovaruš.** Broj ikavizama i ukavizama se ukazuje još mnogo veći kada se uzmu u obzir dvoglasi kao **ie i uo,** na primjer u riječima **puot, muož** (put, muž) i **bielo, liepo** (bijelo, lijepo). Vančik nabraja mnoge ikavizme u gornjim kajkavskim krajevima, pa i u samom Zagrebu i donaša dosta primjera, koje ovdje ne možemo opetovati. No tvrdi, da se slična mješavina ekavizama i ikavizama kao u Zagorju i Međimurju nalazi danas i u ostalim krajevima nekadanjih "ostataka ostataka", sve do mora, u različitim omjerima, kao što se nalazila u 17. stoljeću. To se opaža i u Hrvatskom Primorju i na otocima Riječkog zaljeva (Kvarner). I ne samo tu! — Tako se govorilo i u (današnjoj) Bosni, Bihaćkoj krajini, sve do pada Bihaća pod tursku vlast god 1592. Tamo se tada još govorilo i pisalo: **nikuliko, vikuvični, z bratju.** To se vidi i u okolici Karlovca, u nekadanjem Steničnjaku (danas Sjeničak), u mnogim riječima.

Čakavski i kajkavski su jedno narječje

Vančik se vraća opet Zrinskim i Frankopanima i kaže, da su navodno Petar, Katarina i Krsto pisali mješavinom čakavskog, kajkavskog i štokavskog narječja svjesno miješajući ta narječja, da bi tako jezično zbližili hrvatske čakavce i kajkavce s Hrvatima štokavcima. Tako se često o njima isticalo u mnogim tekstovima, no Vančik veli, da za tu tvrdnju nema nikakvog dokaza. Sigurno je da su oni u pogledu jezika

imali samo jedan cilj: čim više jezično približiti se hrvatskom pučanstvu banske Hrvatske, a ono tada u golemoj većini nije govorilo štokavski.

O toj mješavini čakavštine i kajkavštine u djelima zrinskofrankopanskog kruga prvi je opširno pisao Vatroslav Jagić raščlanjujući jezik **Sirene**, te je u tom djelu nabrojio velik broj kajkavskih riječi, ali se kasnije ustanovilo da su te kajkavske riječi ujedno i čakavske.

Vančik ističe važnu stvar: mješavina ekavskih i ikavskih oblika (Petar Zrinski: "čestito i virno večnu krunu u nebesih zadobiti" i Katarina Zrinska: "moga grišnoga tila") nije još sama po sebi mješavina posebnog čakavskog i kajkavskog narječja, jer se ta mješavina nalazi u većini čakavskih govora i što je možda posljedica davnog jezičnog miješanja doseljenih ikavskih Hrvata s predhrvatskim ekavskim Slavenima (sebe su zvali ti Slaveni Sloveni ili Slovenci, a Hrvati su ih zvali Slovinci kao što danas Slovaci još zovu Slovence, dočim Slovaci svoju zemlju zovu Slovensko). Ti Slaveni ili Slovinci (Hrvati su u početku Slavoniju zvali Slovinje, jer je tu tih Slavena u početku bilo više nego samih Hrvata) doselili su se prije Hrvata u ove krajeve. Da se je tako dogodilo, piše Konstantin Porfirogenet i Ljudmil Hauptmann, a ja sam taj podatak našao i u K. Š. Gjalskog, koji je otkrio rukopis nekog bizantskog pisca koji na sličan način govori o raznim seobama Slavena i Hrvata u ove krajeve. Toga ima i u Šveara, i Kačića, i Smičiklasa.

Godine 1899. Krsto Pavletić, i sam primorski čakavac, našao je u **Zrinijadi** Petra Zrinskog, da su riječi **Sirene** koje je Vatroslav Jagić spomenuo kao kajkavske bile ujedno i čakavske te navađa brojne njihove primjere. Pa Vančik zaključuje da kajkavština i čakavština imadu uglavnom isti rječnik.

Lako se može zaključiti i dokazati da su čakavsko i kajkavsko narječje jedan jezik, koji se oštro odvaja od štokavskog narječja kao i od slovenskog jezika.. Vančik tvrdi i više od toga: da se kajkavski govor ne može smatrati posebnim narječjem, nego samo jednim od čakavskih govora, t.j. najsjevernijim čakavskim govorom.

On tvrdi i više od toga, a to je, da kajkavština skupa s kvarnerštinom i većinom najsjevernijih čakavskih govora

sačinjava najbolje sačuvani dio, jezgro najstarijeg hrvatskog jezika. To se najbolje vidi ako se razmatraju tekstovi Bednjanskog kajkavskog govora; on je najarhajskiji dio kajkavštine i upadljivo se podudara s oblicima i naglascima i dvoglasnicima naše otočke čakavštine.

I sada dolazi glavni Vančikov zaključak: Zrinski i Frankopani nisu pisali mješavinom više narječja nego čakavštinom, i to onom koja se govorila u cijeloj tadanjoj banskoj Hrvatskoj s neznatnim razlikama među njezinim kajkavskim i primorskim govorom.

U to se uklapa i ono što u najnovije vrijeme istražuje i o čemu je već objavio važna otkrića Marinko Perušić iz Karlovca, otkrivajući tragove čakavštine u Pokuplju, u cijelom Brajskom karlovačkom kraju, pa i u samom Karlovcu. Tu ima mnogo čakavštine i tu se kajkavština i čakavština prožimaju na veoma zanimljiv način.

Božidar Vančik opisuje Varaždin u kojem je proživio veći dio svojega vijeka i kaže da je središte tog kajkavskog grada ekavsko, a predgrađa su ikavska. Istu sliku vidimo i na obali Kupe od Gorskog kotara do Karlovca; svuda su tu i kajkavski ikavci, kojih uglavnom nema na našim dijalektalnim kartama (barem ne u **Gramatici** Brabec, Hraste, Živković iz 1958. godine). A kajkavski ikavci se mogu dobro čuti i na samom rubu Zagreba. Ja sam to čuo od seljaka iz sela Brezovice.

Sela oko Imotskog su samo naizgled štokavska, nu ona su u svemu čakavska, isto tako sela oko Karlovca naizgled su kajkavska, a isto tako su u svemu čakavska. Sama upitna zamjenica ne čini štokavce i kajkavce, ako je sve ostalo čakavsko. To se lako da dokazati, no ovdje nije mjesto za to.

Vančik zaključuje: jezik zadnjih Zrinskih i Frankopana napadno naliči jeziku Marka Marulića, Hanibala Lucića i drugih starijih dalmatinskih i dubrovačkih hrvatskih čakavskih pisaca. To je jezik kojim i danas još govore iseljeni Hrvati u Gradišću, austrijskom i madžarskom, i slovački i moravski Hrvati. To sam i sam vidio i zaključio putujući u te zemlje u raznim vremenskim periodima i mislim da je Vančik potpuno u pravu.

On kaže na kraju svoje rasprave **Jezik zadnjih Zrinskih i Frankopana:** "Taj jezik je i u javnom životu Hrvata, u po-

slovima, u kojima nije vladao latinski, prije i nakon Marka Marulića, prije i nakon zadnjih Zrinskih i Frankopana, tijekom mnogih stoljeća u svim svojim bitnim crtama ostajao i živio nepromijenjen sve do ilirskog pokreta i iz ovoga izraslih jezikoslovnih škola, koje su sve do najnovijeg doba izbacivale iz hrvatske javne uporabe mnoge izrazito hrvatske oblike, neštedimice žrtvujući sve osebujnosti hrvatskog jezika bezuspješnim pokušajima stvaranja jezičnog jedinstva Hrvata s većim ili manjim brojem drugih južnoslavenskih naroda."

Biseri u jezičnim zrnima

Osim što je bio lektor Hrvatskog književnog lista i pisac rasprava o povijesti hrvatskog jezika Božidar Vančik je imao u našem listu još jednu važnu jezičnu rubriku. To su bila njegova **Jezična zrna** s kojima je počeo u broju 6 HKL-a, koji je izašao u rujnu 1968. U toj je rubrici obrađivao pojedine riječi. Tako je u prvom nastavku pisao o riječima **objasniti** i **objašnjavati** i o riječi **tok.**

O riječi **objasniti** napisao je Božidar Vančik da nije hrvatska riječ, nego da je hrvatska riječ r a z j a s n i t i (ili pak rastumačiti, protumačiti), no Hrvati nisu prihvatili tu Vančikovu ispravku, nego su — prije 2-3 godine — počeli pisati i govoriti umjesto objasniti i razjasniti — p o j a s n i t i ! Nitko ne zna kako je i otkud je ta riječ odjednom došla i nametnula se, umjesto pravilne hrvatske riječi razjasniti. Netko ju je opet vješto narinuo, odnosno podmetnuo.

Druga riječ koju je Vančik predložio umjesto srpske riječi **tok** bila je riječ t i j e k. To su svi prihvatili od 1968. do danas. U hrvatskom pak tok znači samo korice za nož — "U boj, u boj, mač iz toka bratjo!"

U broju 9 HKL-a, koji je izašao u prosincu 1968., opet se pojavljuju **Jezična zrna.** Ovaj puta su obrađene riječi **tok** (ponovno), **vršiti, narod, puk** i izvedenice, i **gužva.** U tom nastavku obradio je Vančik, osim toga, i pitanje je li hrvatski varijanta ili jezik. **Vršiti** u hrvatskom znači samo vršiti žito i nema nijedno drugo značenje. To nije u hrvatskom nikakav pomoćni glagol kako su to počeli neki rabiti. **Gužva**

u hrvatskom znači samo uzao — gužva za žito načinjena od vlati samog žita.

Jezična zrna pojavljuju se još u broju 10/1969. (riječi **grub, značaj, značajan, značenje**), u broju 12 (riječi **opstojati** odnosno **postojati**, te **poslije, kasnije, nakon, najzad, napokon**). U broju 13 1969. s riječima **izmijeniti, promijeniti, razmijeniti** i t.d., te riječima **čest** i izvedenice, **truba** ili **trublja.**

Isto u broju 14/1969. riječima **šaka, pest i pesnica, protiv** ili **proti, istaći** ili **istaknuti, ličnost** ili **osobnost** i **prisustvovati** ili **pribivati.** U broju 15/1969. **Jezična zrna** obrađuju riječi: imenice na **-telj, kičma, hrptenjača** ili **kralježnica, radnja** i **rad.** U broju 16/1969. obrađuju riječi **kut** i **ugao, obaveza** ili **obveza, kola** ili **automobil, vagon** i sl. U broju 17/1969. predmet raščlambe su riječi **nedostajati** ili **manjkati, kačiti** ili **kvačiti.** U broju 18/1969. predmet su riječi **nedjelja, sedmica** ili **tjedan, izuzetak** ili **iznimka** te prijedlozi mirovanja i gibanja.

U broju 19 1969. (zaplijenjen i uništen), koji je bio ujedno i zadnji broj toga lista, koji otada više nije izlazio, jer se nad njim primijenilo KOS-ovsko nasilje, Božidar Vančik ima riječi koje razmatra kao kroatist: **častan** i **pošten**, zatim je pisao još o glagolu **nedostajati** i njegovim izvedenicama, pisao je o prilozima mirovanja i smjera, te na kraju o riječima **kožni** i **kožnati** i slično.

Utemeljitelj kroatistike

Ono što je Deklaracija o hrvatskom književnom jeziku učinila samo deklarativno to je HKL činio dvije godine praktički: učili smo Hrvate ponovno hrvatski, čistili smo hrvatski jezik od tuđinskih i neprijateljskih utjecaja. U teoretskim člancima utjecali smo na jezičnu svijest Hrvata, a u **Suvremenom književnom jeziku** Julija Derossija i u **Jezičnim zrnima** Božidara Vančika na stvarnim primjerima jezične svakodnevice lučili dobro od zlog i pravilno od pogrešnog.

Dosta je tu učinio i Derossi za pravilno pisanje i govorenje hrvatskog jezika, ali daleko više Božidar Vančik kao kroatist. Derossi je kao vukovac krenuo samo jedan korak naprijed, a Vančik je grabio upravo tri! Vančik se i prak-

tički potvrdio kao utemeljitelj nove slavističke grane, kroatistike.

Derossi je imao još jedan važni polemički članak u broju 12/1969. HKL-a **Koga napada a koga brani Mirko Bošnjak,** gdje se suprotstavio jezičnom unitarizmu. Važan je i članak Vladimira Loknara **Jezična ravnopravnost na PTT način** u broju 8 (studeni 1968.). U istom broju, u rubrici **Izabrali smo za vas** donesli smo sažetak o raspravi Tomislava Ladana **Reakcionarni rječnik.** Sama rasprava Tomislava Ladana izašla je u časopisu **Kritika** br. 1/1968. pod naslovom **Centaurski rječnik centaurskog jezika.**

Ono što je možda najvažnije, a o čemu nas je poučio Božidar Vančik, bila je tvrdnja da temelj hrvatskog književnog jezika bi trebao biti govorni jezik banske Hrvatske, a ne vlaško narječje Karadžine istočne Hercegovine. Još i danas ima ljudi koji govore: "Najčišći je hercegovački jezik!" To je velika zabluda. Koje Hercegovine? Pri tomu se nije mislilo na štokavsku ikavštinu zapadne Hercegovine, nego na krajeve s lijeve obale Neretve. Jezik banske Hrvatske to je jezik zadnjih Zrinskih i Frankopana, o kojemu je pisao u HKL-u Vančik, to je jezik za koji se borio Antun Radić kao i Šime Starčević i Ante Kuzmanić i drugi vrli borci za pravi hrvatski jezik, koje smo mi znali izabrati i predočiti svojem puku, da ne zaboravi do kraja svoj jezik. Jer bez jezika je narod osuđen na gubitak identiteta, na polagano umiranje i nestanak. Jezik je duh jednog naroda i ako izgubi taj svoj duh, onda prestaje biti posebni narod i postaje neki hibridni narod, nestaje kao povijesni entitet. Ostane samo kao uspomena i nejasni povijesni trag.

iz hrvatskog tiska

U svojoj državi

Nakon međunarodnog priznanja Republike Hrvatske, a isto tako i Republike Slovenije, **Glas koncila** (br. 3 od 13. siječnja 1992.) donio je u svom uvodniku veoma zanimljivu raščlambu prava državnog naroda na odluku o svojoj budućnosti, uključivši na odluku da li želi živjeti u svojoj nezavisnoj državi ili u zajednici s drugim narodima. Uvodničar ne priznaje međunarodnim skrbnicima i središtima moći u svijetu pravo da odlučuju o tim pitanjima, o kojima može odlučivati samo državni narod. Sve drugo bilo bi nemoralno, jer je zapovijed. "S demokracijom je kao i sa slobodom: ili je ima ili je nema."

U nastavku, **Glas koncila** pokušava odrediti ulogu Crkve u novoj državi, u skladu s naukom II. vatikanskog sabora. Ovo je veoma važno u slučaju Hrvatske, da se u budućnosti ne bi pokušavalo nametati Crkvi političku ulogu koju ona ne želi, pozivajući se na njenu važnu ulogu u razdobljima neslobode, kad je ona bila "jedino preostala i čista oaza slobode", jer "u komunizmu samo Bog ne terorizira!" [1]

U zaključnom dijelu toga uvodnika, koji prenosimo u cijelosti, navedena su ukratko pravila za ispravan odnos Crkve prema Državi i državnog naroda prema Crkvi:

"Razumije se da narod u određenim uvjetima neslobode, kao i zatvorenik u zatvoru ili zatočeništvu, može te uvjete razborito podnositi snujući kako da ih promijeni. Ali, očito je nastupio povijesni trenutak kad je bez oklijevanja i bez odgađanja trebalo uzeti svoju sudbinu u svoje ruke. Sveta Stolica koja se redovito na političkom području ne

1 **Prof. Vjenceslav Čižek:** Državni ateizam, **Republika Hrvatska** br. 99 [1974.], str. 35.

zalijeće, spoznala je taj trenutak. Poznaje ga i Crkva u Hrvata te se bez pridržaja zauzima za hrvatsku državnu nezavisnost. Treba i isticati da takav stav ne uključuje slaganje sa svim konkretnim postupcima i stavovima aktualnih organa vlasti niti isključuje dužnost kritičkog stava prema toj vlasti. Vlast pak, kad je doista svjesna i svoje odgovornosti i ozbiljnosti povijesnog i političkog trenutka, neće od građana, također od građana vjernika i Crkve kao njihove zajednice, tražiti nekritičnu i bezuvjetnu lojalnost. Ratni uvjeti mogu opravdavati veći oprez i neposrednije procedure, ali nipošto ne mogu suspendirati ljudska prava a kamoli ozakoniti njihovo gaženje. Ni u ratnim uvjetima ne smije biti kažnjeno nešto što nije izričitim i jasnim, sasvim nedvosmislenim zakonom, uredbom ili propisom zabranjeno. Naknadno doneseni zakoni ne mogu se primjenjivati na prije počinjena djela. I nadasve treba paziti da se ne dobije čak ni dojam da neki nosioci vlasti koriste izvanredno stanje za sprečavanje utemeljene kritike njihovih postupaka. Kad se Crkva dokraja zauzima za hrvatsku državnu neovisnost i istodobno za najdosljedniju demokratičnost, javnost rada i pravo na kritiku — kako zakona tako i postupaka izvršne vlasti — ona time vrši svoju dužnost i ostaje vjerna svome poslanju. Bilo bi tragično tražiti od nje da se drugačije ponaša — tobože u interesu državnoga dobra. Bilo bi također tragično da ona takvim zahtjevima podlegne, kao što bi bilo žalosno da ona ponovno bude jedina snaga u društvu koja i smije i može biti nepotkupljivo kritička. Razumije se da državljani moraju načelno imati povjerenja u postupke zakonite vlasti, da ta vlast ne može. a često i ne smije javnosti tumačiti sve razloge i iznositi sve podatke. U svako, a osobito u ratno doba vlast treba slušati i njezine naloge izvršavati, osim kad bi tražila vršenje zločina. Možda će nam trebati vremena da se odviknemo od uvriježenog nepovjerenja prema vlastima, koje su redovito bile okupatorske, i da se napokon naviknemo poput svih zrelih slobodnih naroda vlast smatrati svojom."

Odgovornost komunista

Stranke koje su dulje vremena imale apsolutnu vlast u jednoj državi odgovorne su za ono što se dogodilo za vrijeme njihove vlasti. Kako piše o toj odgovornosti **dr. Đorđe Pribičević**, slična pitanja postavljena su poslije pada drugog tipa totalitarističkih režima, onih koji su pripadali ovoj ili onoj varijanti fašizma, pa su se tako poslije II. svjetskog rata poduzimale različite mjere denacifikacije.

U svom kratkom pregledu takvih mjera u pogledu komunista u različitim državama istočne Europe (**Zrcalo,** tjednik, br. 2 od 21. siječnja 1992., str. 25) pisac ističe da se o tom pitanju manje žučno raspravlja u onim zemljama u kojima su same komunističke elite bile uključene u rušenje režima čiji su sastavni dijelovi bili u prošlosti.

Govoreći o odgovornosti **naših** bivših komunista, "i to bar onih utjecajnijih u vlasti, ideološkom ili gospodarskom području, čini se da bi ona morala biti i veća od mnogih u zemljama **istočne Europe** koji se bez sovjetske volje iz toga sustava nisu ni mogli izbaviti. A naši komunisti su tu propustili nekoliko prigoda. Imali su jednu još prije četiri desetljeća kad su pristupili **Balkanskom,** a time i **Atlantskom paktu.** No brzo su se iz toga povukli kad su popravili odnose s Moskvom, jer su znali da u demokratskom sustavu šanse ne bi imali."

Ali dr. Đorđe Pribičević ne predlaže kaznene mjere protiv tih bivših komunista. Naprotiv, njegov je prijedlog i demokratski i human.

"Sada kada Republika Hrvatska vodi rat za svoju samostalnost u kojemu sudjeluju i bivši komunisti, mnogo toga se glede njihove odgovornosti u političkom i moralnom pogledu drukčije postavlja. Međutim, kad se radi o socijalnim i gospodarskim implikacijama članstva u komunističkoj stranci i promocije postignute time ona se ipak ne može izbjeći, jer je poznato da je jedan takav sustav vršio negativnu selekciju. Tako je u Poljskoj prije dvije godine jedna strana komisija utvrdila da je oko dvije trećine njihovih rukovodećih kadrova nesposobno za jednu modernu tržišnu privredu. Na sreću, to se pitanje

najbolje može riješiti u privredi privatizacijom vlasništva i uvođenjem istinskog tržišnog sustava, a u političkoj sferi političkim natjecanjem koje se vodi na slobodnim višestranačkim izborima."

Pravo značenje dolaska "plavih šljemova"

Politički:

Za Hrvate loše,
za Srbe još i gore.

Ljudski:

Za Hrvate išta,
za Srbe ništa.

Pjesnički:

To čitav svijet kvari
Hrvatskoj priznat Suverenitet.

Milan Vojvodić

politički pregled

Republikanci čestitaju predsjedniku Tuđmanu prigodom međunarodnog priznanja Republike Hrvatske

Hrvati u Domovini kao i oni što žive u svijetu nestrpljivo su čekali da svane dan 15. siječnja 1992. Već su prije toga nadnevka priznali Republiku Hrvatsku kao nezavisnu državu Sveta Stolica, Njemačka, Island, Ukrajina i Litva, ali taj dan je trebalo doći do priznanja sa strane država koje tvore Europsku Zajednicu i očekivalo se da će mnoge druge države slijediti primjer Europske Zajednice, ako ova bude priznala Sloveniju i Hrvatsku kao nezavisne, samostalne države.

Čim su novinske agencije proširile svijetom vijest da je Europska Zajednica priznala Hrvatsku, počele su se slati čestitke hrvatskom Vrhovništvu, hrvatskom Saboru i hrvatskoj Vladi.

Istoga dana, 15. siječnja 1992., poslao je faksom gosp. Šime Letina, blagajnik Hrvatske republikanske stranke, svoju čestitku predsjedniku Republike Hrvatske dr. Franji Tuđmanu, a koja glasi:

Cijenjeni gospodine predsjedniče!

Današnje međunarodno priznanje Republike Hrvatske ispunja Hrvate, bez obzira gdje se nalaze, radošću i nadom. Hrvatska konačno, poslije dugih stoljeća, postaje pravni međunarodni subjekt, a hrvatski narod ostvaruje svoje vjekovne težnje.

Za ovaj povijesni događaj Hrvati u domovini zaslužuju priznanje i čestitke, pa mi zato dopustite, gospodine predsjedniče, da u ime Hrvatske republikanske stranke sa ovoga kontinenta, ponajprije čestitam Vama osobno, a preko Vas i cijelom hrvatskom narodu i svim građanima Hrvatske.

Neka Vas Bog čuva i nadahnjuje, kako biste izveli Hrvatsku iz ratne krize i uveli ju u stanje mira i sigurnosti.

Uvjeren sam da ćete i nadalje

učiniti sve što je u Vašoj moći, kako bi svi hrvatski krajevi bili pod kontrolom i vlašću legalno izabrane hrvatske vlade. U svim Vašim naporima, da Hrvatska postane država slobode, mira i socijalnog napretka, imat ćete moju osobnu potporu i potporu cjelokupnog članstva moje stranke.

Hrvatska republikanska zajednica
Šime Letina

Slijedećeg dana, u ime Hrvatske republikanske zajednice, predsjednika Republike dr. Tuđmana pozdravio je faksom predsjednik HRZ-a prof. Kazimir Katalinić. U svome pozdravu prof. Katalinić piše:

Cijenjeni gospodine Predsjedniče!

U ime članova i simpatizera Hrvatske republikanske zajednice čestitamo Vama i čitavom hrvatskom narodu na postignutom međunarodnom priznanju. Veseli nas i zahvaljujemo Bogu što tolike žrtve, stradavanja i napori hrvatskog naroda nisu bili uzaludni.

Čeka nas sada težak put, no mi vjerujemo u hrvatski narod i zato smo sigurni da ćemo zajedničkim naporima uspjeti postignuti i osigurati pravedni mir, povratiti izgubljena područja i obnoviti našu razorenu domovinu Hrvatsku.

Hrvatska republikanska zajednica
Predsjednik:
Prof. Kazimir Katalinić

Sa svoje strane, predsjednik Hrvatske republikanske stranke dr. Ivo Korsky poslao je dne 16. siječnja 1982. slijedeće pozdravno pismo:

Veoma cijenjeni gospodine predsjedniče!

Zahvaljujući žrtvama i postojanosti hrvatskog naroda, hrabrosti i stezi hrvatskih boraca uklopljenih u hrvatske oružane snage, odlučnosti i razboritosti slobodno izabranih narodnih zastupnika okupljenih u Saboru Republike Hrvatske, a pod Vašim čvrstim i iskusnim vodstvom, Republika Hrvatska je konačno postignula priznanje znatnog dijela europskih i nekih izvaneuropskih država.

Rat još nije prestao. Napadač još nije napustio hrvatska područja koja je silom zauzeo. Pobunjenici, potaknuti iz središta izvan Republike Hrvatske, još nisu položili oružje i uklopili se u slobodnu zajednicu svih građana Republike Hrvatske. Hrvatski izbjeglice još se nisu vratili na svoja djedovska ognjišta i u svoje domove, hrvatske skupine izvan granica Republike Hrvatske još ne uživaju ona narodna i osobna prava koja uživaju nehrvatske skupine građana u našoj državi. No kraj svega toga međunarodno priznanje pružilo je potreban okvir za ostvarenje svih ovih prava, jer, kako ste Vi, gospodine predsjedniče, izjavili u svojoj Poruci od 15. siječnja 1992. povodom međunarodnog priznanja Hrvatske:

"Hrvatska, svoja i suverena, neće iznevjeriti Europu i slobodan svijet. Ona želi biti zbiljska sastavnica u izgradnji novoga duhovnoga obzorja i međunarodnoga poretka mira i suradnje među narodima."

U ime Hrvatske republikanske stranke, osnovane u slobodnom svijetu dne 9. siječnja 1951., kada je u Hrvatskoj neprijatelj gušio svaki hrvatski narodni izražaj i nastojao izbrisati i samo hrvatsko ime, čestitam Vama, hrvatskoj vladi, Saboru i svim hrvatskim borcima ovo međunarodno priznanje hrvatske države i izražavam nadu da će ona biti čvrst okvir unutar kojega će njezini građani, bez obzira na vjeru, narodnost, stalež i imovinu, izgraditi slobodne, napredne i pravedne odnose koji će omogućiti Hrvatskoj da po slobodi i pravednosti bude među prvima u novoj Europi.

Neka Gospodin blagoslovi žrtve i napore Hrvatske.

Uz hrvatski pozdrav ostajem s odličnim poštovanjem

Vaš odani
Dr. Ivo Korsky

Hrvatska republikanska zajednica u Buenos Airesu

Nakon Toronta, Chicaga i Sydneya i u Buenos Airesu je osnovana Temeljna skupina Hrvatske republikanske zajednice, kojoj su na čelu Mirko Hasenay kao predsjednik, Mato Zorić kao tajnik, Jurica Dragičević kao blagajnik i Tomislav Frković kao odbornik. Nova skupina predstavila se je javnosti dne 21. prosinca 1991. na sastanku održanom u dvorani Hrvatskog katoličkog središta sv. Nikola Tavelić.

Nepunih mjesec dana nakon svoga osnutka nova je Temeljna skupina izdala u obliku brošure hrvatski prijevod oglasa, što je objavljen u američkom dnevniku **The Washington Times** dne 22. prosinca 1991., a zatim je 18. siječnja 1992. priredila sastanak na kojemu je dopredsjednik Hrvatske republikanske zajednice prof. Mario Ostojić, obavijestio prisutne o dosadašnjem djelovanju nove političke skupine. Dobrotom otaca franjevaca, koji vode središte, radi velikog broja prisutnih sastanak se je održao u samoj crkvi.

Predsjednik Temeljne skupine HRZ-e gosp. **Mirko Hasenay** vodio je sastanak i nakon pozdrava na njegov je poziv **dr. Ivo Korsky** u ime Hrvatske republikanske stranke predstavio predavača prof. Maria Ostojića ovim riječima:

Današnji sastanak nije jedno od uobičajenih okupljanja s izvješćima i predavanjima koja priređujemo već mnogo godina i koja su skoro tradicionalna. Novost je što je govornik naš Hrvat rođen u Argentini koji javno djeluje u domovini u jednoj stranačko-političkoj organizaciji koja tamo, na onom području, predstavlja nešto posve nova.

Prof. Mario Ostojić spada u novi naraštaj Hrvata u Argentini. Kao i njegovi prijatelji i suradnici, on je politički došao iz tradicionalnih hrvatskih nacionalističkih krugova u Argentini i razvijao se je bez ikakvih natruha jugoslavenstva i komunizma što su zatrovale tolike Hrvate u domovini. Spada u novi izražaj hrvatskog nacionalizma koji se ne odriče Desetog travnja, dakle idejnog i političkog blaga koje je skupljeno u četirigodišnjoj borbi za stvaranje i obranu hrvatske državne slobode i nezavisnosti. Ali isto tako ne spada ni u nostalgične obnovitelje prošlosti. Dio je onoga općega pokreta koji stoji na zdravom temelju naše prošlosti i smjelo gleda u budućnost.

A to je novo na području Hrvatske, gdje je nacionalizam bio stjeran u podzemlje i začahurio se je kao sjećanje na daleku prošlost, te se sada počeo pojavljivati kao nostalgija i pokušaj povratka na oblike koji su nekada bili novi i napredni, no koji danas, pedeset godina kasnije, ne odgovaraju svijetu u kojemu sada živi hrvatski narod.

I druge političke skupine u Hrvatskoj, daleko veće i snažnije od novostvorene Hrvatske republikanske zajednice čiji je dopredsjednik Mario Ostojić, traže svoj korijen u prošlosti, jer znaju da se politička stranka ne može razvijati bez takvih temelja. No te stranke ne traže svoj korijen u cjelini hrvatskog narodnog razvitka, nego samo u onom dijelu koji je izrastao iz partizanske borbe. Neki ističu da temelje svoju politiku na onom dijelu hrvatskog naroda koji je bio na pobjedničkoj strani u II. svjetskom ratu. Pokušavaju prikazivati svoje djelovanje, ili djelovanje onih koje slijede, kao hrvatsku borbu za samostalnost na strani pobjedničkih ratnih sila. Dok se jedni zadržavaju na općenitim izražajima i pokušavaju poistovjetiti Titovu borbu s hrvatskom borbom za oslobođenje, zaboravljajući pri tom da takozvana Narodnooslobodilačka borba nije bila borba za hrvatsku državu i za slobodarski sustav u njoj, nego borba za obnavljanje Jugoslavije i uvođenje komunističke diktature, drugi, osjećajući slabost toga u biti jugoslavenskog argumenta, pozivaju se na hrvatski kulturni i narodni preporod koji je započeo Deklaracijom o hrvatskom književnom jeziku 1967. i svršio sa studentskim štrajkom 1971. Naravno, iz ovoga politički heterogenog pokreta mogu se danas izdvojiti mnogi pozitivni elementi, no samo tadašnje političko vodstvo u Hrvatskoj postavilo je jasne granice tome pokretu. A granice su bile priznavanje Jugoslavije kao zajedničke države i komunizma kao jedinog dopuštenog političkog oblika za javno djelovanje. Ne ulazim u raščlambu tadašnjih mogućnosti političkog djelovanja, niti poričem da je taj veoma skučeni prostor bio tada jedini mogući prostor za javno djelovanje u Hrvatskoj. Želim samo istaknuti da je razdoblje hrvatskog proljeća isto kao i razdoblje Narodno-oslobodilačke borbe bilo politički ograničeno jugoslavenstvom i komunizmom, dakle oblicima koje moramo bezuvjetno odbaciti ako želimo nezavisnu Hrvatsku i u njoj suvremeni, demokratski poredak.

Da se danas u Hrvatskoj ova jugoslavenska i komunistička prošlost ne ističe, opravdava i hvali, ne bi bilo potrebno isticati desetotravanjsku komponentu naše nedavne prošlosti, nego bismo mogli prijeći na izgrađivanje novog političkog života na temelju današnje junačke borbe za nezavisnost Hrvatske. No da bi se neutraliziralo netočno i ideološki obojeno tumačenje nedavne prošlosti, potrebno je politički osposobiti i drugu stranu hrvatskog javnog života da dođe do punog izražaja, jer je ova, nacionalistička strana, uz svoje pogreške i zastranjivanja, ipak predstavljala čisto hrvatstvo i bar klice slobodarskog života, u ratu onemogućene radi vladajućih okolnosti.

Novi politički oblik koji predstavlja u Hrvatskoj Hrvatska republikanska zajednica nije, dakle, povratak na staro, nego pokret prema novome, uz iskreno poštivanje tradicionalnih hrvatskih vrednota. I u tome mu je važnost na pozornici gdje za sada postoji samo nostalgična težnja prema oblicima (ali ne prema sadržaju) prošlosti ili opravdanje nedavnih političkih zastranjivanja onih koji su još nedavno bili, kako to reče Stjepan Radić, pri vlasti.

Čuti ćemo sada iz ustiju samoga Maria Ostojića kako je on doživljavao prvu godinu svoga djelovanja u okviru Hrvatske republikanske zajednice, koju su 15. lipnja 1991. u Zagrebu ustrojili prof. Kazimir Katalinić, kao predsjednik, dipl.-ing. Anđelko Berić, kao glavni tajnik, i naš današnji predavač, prof. Mario Ostojić, kao dopredsjednik.

Odmah zatim, pozdravljen od svojih prijatelja i drugih prisutnih, uzeo je riječ **prof. Mario Ostojić** i održao je slijedeće izvješće o djelatnosti Hrvatske republikanske zajednice:

Dragi prijatelji!

Prije tjedan dana vratio sam se iz Hrvatske gdje sam proveo cijelu 1991. godinu, koja je bila veoma bogata u događajima i koja će ostati kao jedna od najznačajnijih u našim srcima i u našoj psihi.

Želim se najprije zahvaliti doktoru Ivi Korskom i profesoru Kazimiru Katalniću koji su mi iskazali svoje povjerenje i koji su godinama ne samo meni nego i mojim prijateljima omogućavali političku izgradnju da bismo mogli pomoći svom narodu u konkretiziranju njegova oslobođenja od jugokomunističke diktature, da bi krenuo prema ostvarenju svoje slobode.

Htio bih se zahvaliti također svojim prijateljima Mirku Hasenayu i Tomislavu Frkoviću s kojima sam dijelio dobro i zlo u godinama kada se mnogi nisu nadali da će hrvatski narod progovoriti i kada je bilo mnogo teže raditi za Hrvatsku.

Zahvaljujem se također svima vama koji ste se odazivali kada smo vas pozivali na demonstracije, na predavanja i razne priredbe, a posebice što ste na razne načine omogućavali naš rad koji je usprkos udaljenosti od 15.000 kilometara uvijek bio usmjeren prema domovini. Danas svi možemo vidjeti da je to bilo ispravno, jer patimo i slavimo u skladu s događajima koji se odvijaju u Lijepoj našoj.

Hrvatska republikanska zajednica radila je veoma kratko vrijeme pod normalnim, mirnodopskim uvjetima. Kao i druge stranke i cijeli hrvatski narod morala se je prilagoditi ratnim uvjetima. U tom kontekstu smo izvršili sve što je bilo u našim skromnim mogućnostima. Ipak, dosta je toga učinjeno, a ja ću navesti samo nekoliko konkretnih podataka:

(a) Skoro svi naši članovi i simpatizeri aktivno su se angažirali u obrani domovine. Neki su na fronti u prvim linijama, drugi su u pozadini, ali svi rade ono što je u njihovim mogućnostima bez izbjegavanja odgovornosti. Imamo ljudi u hrvatskoj vojsci, u mjesnim zajednicama, u humanitarnim institucijama, kao što su Karitas, Crveni križ, u župnim uredima, i ljudi koji omogućavaju prijevoz raznih stvari tamo gdje je to doista potrebno i opasno.

(b) Preko naših članova i veza uspjeli smo opskrbljivati naše borce i izbjeglice s opremom i odjećom, lijekovima i obrambenim sredstvima. Nastojali smo da našim ljudima ne fali barem ono što im mi možemo dati, ali nismo uskratili pomoć ni drugima, jer smo uvijek imali u vidu prvenstveno općehrvatski cilj i tek potom mislili smo na sebe kao na sredstvo za ostvarenje toga cilja koji je danas oslobođenje, a u bliskoj budućnosti biti će izgradnja slobode.

U tom smislu radili smo u Slavonskom Brodu, Vinkovcima, Osijeku,

Rijeci, Zadru, Šibeniku, Splitu, Pločama, Lipiku, Dubrovniku, u zapadnoj Hercegovini i u nekim dijelovima Bosne i, naravno, u Zagrebu.

(c) Uspjeli smo povezati se s ljudima koji zapovijedaju nekim hrvatskim specijalnim jedinicama i u tijeku je stvaranje središta za obuku naših ljudi, naravno u okviru hrvatske vojske. Glavni čovjek u tom projektu doveden je izvana po našoj liniji i nadamo se da će ovaj plan biti koristan za usavršavanje hrvatske vojske.

(d) Više puta stavili smo na raspolaganje skladišta i prijevoz hrvatskim vojnicima kada su dolazili po obrambena sredstva u Zagreb, a koji puta omogućavali smo im veze preko kojih su takva sredstva mogli dobiti. Naši članovi i simpatizeri bili su uvijek pri ruci za ukrcavanje i iskrcavanje, a u većini slučajeva služili su kao vozači na kratkim i duljim relacijama.

(e) Zbrinjavali smo obitelji naših članova i simpatizera koji su bili na fronti. Kroz njih smo uspjeli održati veze s njima i biti spremni pružati im svaku moguću pomoć. Više puta prenijeli smo ljudima na vlasti potrebe i nedostatke u organizaciji koje su zamijetili naši ljudi na terenu i postignuti su neki rezultati kao, na primjer, smjenjivanje osoba koje su kočile normalno funkcioniranje obrane u nekim područjima zbog nesposobnosti, oportunizma, trgovine oružjem itd.

(f) Radili smo na širenju istine o ratu u Hrvatskoj, stavljajući na raspolaganje naš materijal raznim osobama koje su djelovale pretežno u europskim državama, ali i na drugim kontinentima. Sudjelovali smo u prevođenju tekstova na strane jezike kadgod se je na nas obratilo ministarstvo informiranja ili tajništvo Biskupske konferencije. Rado smo im bili pri ruci a honorare smo uvijek poklanjali hrvatskom Karitasu.

(g) Nastojali smo suprotstaviti se dezinformacijama koje je stalno ubacivao KOS s namjerom da razbije hrvatske redove i oslabi moral u narodu i među našim borcima. Bili smo u stalnom dodiru i brzo smo reagirali da bismo postigli suprotni učinak, ali naravno argumentirano. U tom smislu bili smo u dodiru s prijateljskim strankama i pojedincima s kojima smo i prije surađivali, a također i s nekim vladajućim krugovima.

(h) Bili smo dosljedni u našim stavovima prema Bosni i Hercegovini. Poteškoće su velike, ali ipak smo mogli pružiti pomoć tamošnjim Hrvatima. U tome su nam pomogli Hrvati muslimanske vjeroispovijesti s kojima smo u dobrim odnosima. Među njima smo dijelili materijal koji obuhvaća njihovu posebnu problematiku.

(i) Naši ljudi nisu se oglušili na pitanje izbjeglica. Većina njih primila je, prema svojim mogućnostima, nekoga od onih koji su izgubili sva svoja materijalna dobra, a mnogi također dio svoje obitelji. Oni koji ne

mogu nikoga smjestiti kod sebe, pri ruci su ostalima da im pruže potrebnu pomoć. U tom pogledu, stranka ja kao jedna velika obitelj što je svakako dobar temelj za rješavanje poteškoća koje su posljedica rata.

Ima još mnogo toga što bi se moglo uključiti u ovaj prikaz, ali danas sam pokušao istaknuti samo one stvari koje su općehrvatske a ne one koje spadaju u stranačku djelatnost. Želio bih još nadodati da bez velike materijalne i duhovne pomoći koju su nam pružali članovi i simpatizeri Hrvatske republikanske stranke iz emigracije, ovaj bi rad bio mnogo teži. Moram se zahvaliti također mnogim pripadnicima hrvatske zajednice u Argentini, koji su me povezali sa svojom rodbinom i prijateljima u domovini i van nje. Kada svi radimo u istom pravcu, može se mnogo učiniti; to ste i vi sami vidjeli. Nadam se da ćemo nastaviti tako.

☆

Sada bih htio prijeći na kratku političku analizu u kojoj neću prikazati redoslijed događaja, jer su vam ovi uglavnom poznati, nego samo neke činjenice da bismo mogli razumjeti ovo pravo hrvatsko čudo.

Mi Hrvati često mislimo da nam netko pomaže. Međutim ako razmotrimo sve što se je dogodilo tijekom prošle godine, vidjet ćemo da mi nismo ratovali samo protiv branitelja jugoslavenskog mita i velikosrpskog projekta, što je bilo neminovno i što smo očekivali, nego također i protiv onih koji su podupirali taj mit i taj projekt. Kao što je normalno u ovome jadnom današnjem svijetu, svaki je pokušavao čuvati svoje interese bez obzira na sve što se je zbivalo unutar bivše Jugoslavije. Tako smo, na primjer, mogli ustanoviti da je službena politika kako Sjedinjenih Američkih Država tako i Europske Zajednice zagovarala cjelovitost Jugoslavije. Svi su, bez iznimke, govorili o građanskom ratu u Jugoslaviji, čak i Njemačka, i Vatikan, i Ujedinjeni Narodi sa Perezom de Cuellar na čelu kao američkom marionetom. Međunarodne organizacije, kao Crveni križ, UNICEF, organizacije ljudskih prava itd. itd., prihvaćale su to stajalište. Zašto su kasnije neki promijenili svoj stav? Zato što su Hrvati u domovini bili spremni boriti se i što su velikim žrtvama dokazali da neće propustiti ovu, možda posljednju priliku da se oslobode, a Hrvati izvan domovine prisilili su svijet da upozna ono što se u domovini događa.

Došlo je i do sukoba između SAD i njezinih satelita s jedne strane i EZ, ili barem jednog njezinog dijela, s druge strane, u kojemu smo mi bili samo slučajni objekt. Budimo realni: mi smo se sami priznali, jer smo na našim frontama branili svoj opstanak. Međunarodna je zajednica opet jedanputa priznala gotov čin, tj. da su Hrvati izdržali

iako su svi očekivali da neće izdržati. Kada smo trebali oružje da se branimo, dali su nam embargo i, osim toga, aspirine i konzerve. Kada smo trebali njihovu intervenciju da zaustave pokolj, intervenirali su da zaustave našu siromašnu obranu i da omoguće napadaču da još malo napreduje. A kada su već svi bili spremni da još jedanput odgode priznanje Hrvatske, srpska je glupost učinila ono što nitko nije očekivao: Srbi su oborili jedan helikopter i pokazalo se je još jedanput da četiri Talijana i jedan Francuz vrijede više nego 30.000 mrtvih Hrvata, osobito kada se približavaju izbori u Italiji.

Mi smo postignuli priznanje, i to je ipak velika stvar. Ali ja vam opet kažem: Borba se nastavlja. Dijelovi našeg područja još su uvijek pod srpskom okupacijom, a naš neprijatelj ih neće napustiti samo zato što su nas priznali. Osim toga, možete sa sigurnošću računati da će doći do sukoba u Bosni i Hercegovini.

Oni koji se ne žele boriti uvijek će reći da je sve gotovo i, dakako, da su oni sve to predvidjeli. Ali ni kada rat konačno bude prestao, neće biti sve gotovo, jer ćemo se morati suočiti s posljedicama ovoga rata i krenuti prema istinskoj demokraciji koja nije potpuno moguća u današnjim prilikama.

Moje je osobno mišljenje da nikome ne dugujemo previše. Ako su svi šutjeli pol stoljeća dok je Hrvatska bila zarobljena i tek su sada progovorili, onda to znači da smo mi nešto učinili da drugi progledaju i progovore i da će i nadalje ovisiti o nama koliko ćemo postići. Tek kada su Hrvati postali faktor u bivšoj Jugoslaviji, svijet je primio do znanja da Hrvati postoje. Prije toga bili smo nitko i ništa i uvjeravali su nas da naša borba nema smisla.

Nisu nestali ni unutrašnji ni vanjski neprijatelji, ali mi smo ipak uspjeli pridobiti političkih prijatelja i sada moramo biti pametni da ih sačuvamo, naravno na temelju obostranih interesa Hrvatski je narod uočio povijesni trenutak i dočekao ga je jedinstveniji nego ikada, uz malobrojne iznimke. I to jedinstvo treba sačuvati, jer nas čekaju velike kušnje i jer ne želimo da se opetuje ono što nas je uništilo u drugom svjetskom ratu.

To ipak ne znači da svi moramo misliti jednako nego samo da moramo braniti i sačuvati ono što je zajedničko i pripremiti se za mirnodopsku djelatnost, kada se u demokratskom natjecanju svatko bude mogao opredijeliti za onu stranku, čije mu se ideje čine najzdravijim.

Kako vidite, u ovoj veoma kratkoj analizi nisam spomenuo ni imena ni položaje. To je zato što smatram da je sve što je do sada postignuto (a to nije malo) isključivo djelo hrvatskog naroda, a narod sači-

njavaju i predsjednik i ministri i zastupnici i vlada i opozicija, ali i svi oni koji na fronti ili u zaleđu, u domovini ili u emigraciji, gdjegod se nalaze, rade za dobrobit svog hrvatskog naroda.

Hrvatski narod sačinjavaju i svi oni koji su tijekom cijele hrvatske povijesti bili dio njega, sa svim svojim manama i vrlinama, a osobito oni koji su se tijekom nedavne hrvatske povijesti borili da mi već danas možemo uživati plodove njihove borbe. Oni koji su ustrajali u vjeri kada su mnogi klonuli, oni koji su položili život na oltar domovine i time zadužili sve nas i prvenstveno njima u čast okupili smo se danas ovdje, u našem Hrvatskom katoličkom središtu.

Nakon ovoga izlaganja Mario Ostojić je odgovarao na pitanja prisutnih koja su se uglavnom kretala oko obrambenog rata koji vodi Republika Hrvatska.

Kao i na prvom javnom sastanku, i ovom prilikom je nekoliko prisutnih predalo potpisane pristupnice za učlanjivanje u HRZ-u.

Australski političari o Hrvatskoj

Borba za međunarodno priznanje nezavisnosti Republike Hrvatske dovršena je u načelu 15. siječnja 1992., ali poteškoće koje su se očitovale tijekom toga procesa nisu nestale.

Zato je zanimljivo još i danas proučavati odjeke te borbe u onim stranim sredinama u kojima se posvećivala veća pažnja hrvatskoj oslobodite1jskoj borbi. U Australiji građani podrijetlom iz bivše Jugoslavije predstavljaju veoma brojnu etničku skupinu (oko 250.000 osoba), većinom hrvatske narodnosti, s priličnim brojem hrvatskih političkih djelatnika koji su raspadanje Jugoslavije objašnjavali australskoj javnosti.

Gosp. Ante Martić, pomoćni tajnić ogranka Sydney Hrvatske republikanske zajednice, poslao je 3. studenog 1991. narodnim zastupnicima u Saveznom Parlamentu, izabranim u izbornim kotarevima države New South Wales, osobna pisma u kojima je izložio potrebu da bi Australija priznala nezavisnost

Hrvatske i time skratila ratna stradanja hrvatskog pučanstva. Svakom je pismu priložio primjerak brošure "Zaustavite rat u Hrvatskoj", što je na engleskom jeziku izdao ogranak Toronto HRZ-e.

Dobio je odgovore od 15 saveznih narodnih zastupnika, od kojih većina pokazuje visoku razinu poznavanja hrvatskog pitanja i simpatije za hrvatsku borbu. Po svojim argumentima, ovi su odgovori oštro podijeljeni prema stranačkoj pripadnosti. Laburisti se uglavnom drže vladine političke linije koja je zagovarala ulogu Ujedinjenih naroda u prevladavanju rata u Hrvatskoj, dok pripadnici liberalno-nacionalne koalicije (najveća opozicijska skupina) otvoreno brane pravo Hrvatske da bude nezavisna država.

Narodni zastupnik Laurie Ferguson, predstavnik izbornog kotara u kojemu prebiva Ante Martić, piše 7. studenog 1991. "da ne može a da ne bude dirnut radi razaranja i osobnih patnja u Hrvatskoj. Ipak, za razliku od Vas ne vjerujem da se radi o nepriznavanju zbog 'ekonomske pohlepe'."

Narodni zastupnik J. J. Carlton, u svom opširnom i dobro argumentiranom odgovoru Martiću (od 11. 11.1991.) ističe: "Liberalno-nacionalna koalicija dosljedno je podupirala pravo na samoodređenje hrvatskog naroda u skladu s njegovim željama izraženim na demokratskom plebiscitu." Zastupnik Carlton poziva se na prijedlog senatora Hilla od 15. kolovoza 1991., da Senat izjavi da osuđuje agresiju na Hrvatsku i da pozove na konzultiranje svoga ambasadora u Beogradu. Unatoč vladinom protivljenju, Senat je većinom glasova prihvatio predloženu izjavu zahvaljujući glasu nezavisnog senatora države Tasmanije Harradinea.

Narodni zastupnik dr. Bob Woods piše 15.11.1991: "Osobno potičem svoje kolege da bi Australija na vrijeme priznala nezavisnost Hrvatske. U tom smislu ja sam ponosan što sam član općestranačke parlamentarne skupine prijatelja Hrvatske i Slovenije."

Neki su laburistički zastupnici priložili kopije pisma koje je 19.9. 1991. tadašnji predsjednik savezne vlade gosp. R.J.L. Hawke upravio tadašnjem generalnom tajniku Ujedinjenih naroda, da bi ova međunarodna ustanova aktivno posredovala u rješavanju sukoba u Jugoslaviji. Isto tako poslali su kopiju opširne izjave saveznog ministra vanjskih poslova senatora Garetha Evansa, u kojoj ističe da stanje u Jugoslaviji ugrožava međunarodni mir i stabilnost. Jedan od njih priložio je, osim toga, kopiju odgovora ministra Evansa u Senatu dne 8. listopada 1991. na pitanje senatora Harradinea, u kojoj, između ostaloga, kaže:

"Mi u Australiji, i vlada, priznajemo da je narod Hrvatske, kao i

Slovenije u tom pogledu, izrazio svoju težnju da bude nezavisan na pučki i demokratski način. Kao što je ministar predsjednik rekao u više navrata, a ne samo sinoć, Australija će biti među prvima u priznavanju Hrvatske i Slovenije kad prilike budu povoljne; drugim riječima kada to budemo mogli učiniti".

Raščlanjujući međunarodno prihvaćene uvjete za takvo priznanje, ministar Evans dodao je da "postoji vrlo konkretno pitanje, zasigurno u pogledu Hrvatske, o stvarnoj vlasti na odnosnom području sa strane odnosne vlade." Prevedeno s diplomatskog žargona, ministar Evans je time stavio u sumnju da li hrvatska vlada ima stvarnu vlast na cjelokupnom području Republike Hrvatske, kako to zahtijeva međunarodno pravo:.

Želimo mu sa svoje strane odgovoriti na izraženu sumnju: Zahvaljujući posredovanju Europske zajednice ostvarenom kroz 14 neuspjelih prekida vatre, koji su poslužili da se proširi i učvrsti područje što je Jugoslavenska narodna armija silom oružja oduzela Hrvatskoj, da bi zatim, pod njenom zaštitom i uz manje više tiho zgražanje europskih promatrača, četnici i lokalne srpske milicije "čistili" ova osvojena područja od starosjedilačkog hrvatskog pučanstva, stvarno je onemogućeno hrvatskoj vladi da protegne svoju vlast na te novostvorene "očišćene" srpske zone. Intervencija Ujedinjenih naroda preko gosp. Cyrusa Vancea i Lorda Carringtona legalizirala je plaštem međunarodnog prešutnog priznavanja upotrebu sile za promjenu povijesnih granica i pružila je okvir za eventualnu amputaciju krajeva koji su 1918. godine bili neprijeporni dijelovi bilo Kraljevine Hrvatske Slavonije i Dalmacije (službeno ime banske Hrvatske) bilo krunovine Dalmacije (kao austrijske pokrajine). Ove dvije povijesno priznate jedinice, koje su bile sastavni dijelovi Dvojne Monarhije, uz amputacije koje je proveo Maršal Tito sa svojim partizanima 1945. godine, bile su 30. svibnja 1990., kad je vlast preuzeo prvi, na demokratski način izabrani predsjednik Republike Hrvatske, međunarodno priznato područje te republike. Dakle, na jeziku su Ujedinjeni narodi osuđivali primjenu sile za rješavanje graničnih sporova, dok su u praksi priznali Srbiji i njenoj Armiji sve što su silom oduzele.

Sumnja australskog ministra vanjskih poslova, senatora Garetha Evansa, nije bila posve neutemeljena. Bila je samo nedorečena.

Dolazak plavih šljemova

Plavi šljemovi nisu nikakvo rješenje nego su samo sredstvo da se spriječe — ili ublaže — sukobi između sučeljenih strana i tako omoguće međusobni razgovori uz posredovanje vanjskih sila koje žele smiriti zemlju u kojoj je nastao sukob.

Uloga plavih šljemova zavisi samo od onih koji ih šalju i njima postavljaju zadatke. U slučaju Hrvatske, njihovu ulogu određuju Ujedinjeni narodi i Europska zajednica, koji su ih poslali i odredili im zadatke. Ovaj potez svjetskih središta moći vjerojatno će usmjeriti razvitak političkih i međunacionalnih odnosa u Hrvatskoj za mnoga desetljeća.

Ako Ujedinjeni narodi i Europska zajednica, kao zapovjednici plavih šljemova, žele osigurati Jugoslavenskoj narodnoj armiji i Socijalističkoj Republici Srbiji hrvatska područja koja su osvojili silom oružja i iz kojih su iselili autohtono hrvatsko pučanstvo da bi unutar Hrvatske ustrojili etnički čiste srpske enklave, nezavisne od hrvatskih upravnih vlasti i samo formalno uklopljene u Hrvatsku, da bi se poštivalo načelo nepromjenljivosti granica, dolazak plavih šljemova bit će temelj na kojemu će se u tim krajevima stvoriti stanje slično onome koje su Englezi stvorili u Ulsteru. Opasnost "ulsterizacije" srpskih enklava u Hrvatskoj prilično je realna, jer lord Carrington, jedan od glavnih aktera u toj akciji, spada u političku struju koja je u sličnom stanju prije 70 godina podijelila do tada jedinstvenu Irsku i osigurala da među pučanstvom ostanu podjele koje su prvotne razmirice pretvorile u mržnju i dovele do stalne borbe između protestantskog (podrijetlom škotskog i engleskog) dijela Ulstera i katoličke, podrijetlom irske manjine u tom kraju, koja se je, radi podjele Irske, od većine pretvorila u manjinu.

Ako pak prevladaju oni koji žele zaustaviti daljnje sukobe, koji nastaju većinom radi osvajalačkih nastupa JNA i Srbije protiv hrvatskih područja, i nastoje pod zaštitom međunarodnih snaga omogućiti hrvatsko-srpske razgovore, onda je moguće nadati se da će u takvim razgovorima, uz korektno međunarodno posredovanje, doći do sporazuma u kojemu bi se uskladila opća prava Republike Hrvatske s posebnim pravima njenoga pučanstva srpske narodnosti kao i hrvatskog pučanstva koje kao manjina živi u općinama u kojima su Srbi većina. Takva bi uloga plavih šljemova značila koristan precedens u međunarodnim odnosima, koji će se povoljno odraziti i u drugim spornim predjelima, pogotovo onima na

području bivšega Sovjetskog Saveza..

Glavnu ulogu imaju dakle gospodin Cyrus Vance i lord Carrington, a ne stotine tisuća hrvatskih izbjeglica kojima JNA i četnici miniraju domove, pa ni srpski seljaci koje Beograd huška, naoružava i iskorištava protiv njihovih hrvatskih susjeda da bi ostvario svoje osvajačke ciljeve.

Hrvati muslimanske vjere

Jedan pretplatnik našega časopisa, Hrvat muslimanske vjere, poslao nam je izrezak iz zagrebačkog Vjesnika od 12. veljače 1992., u kojemu Miroslava Kreća kritizira novi Zakon o hrvatskom državljanstvu pod naslovom "Stranci u vlastitoj zemlji" i s podnaslovom "Sve očitije nezadovoljstvo građana muslimanske, srpske, crnogorske i drugih nacionalnosti (pa i hrvatske), koji su sve glasniji 'strani državljani' u potrazi za pravima koje su preko noći izgubili i to u Republici u kojoj su mnogi od njih i rođeni".

U svojem popratnom pismu, ovaj nam pretplatnik piše: "Tek jučer sam dobio ovaj broj **Vjesnika;** prilažem izrezak. Kako vidim, ovaj novi hrvatski zakon o državljanstvu niječe i meni hrvatsko državljanstvo, iako sam rođen u Hrvatskoj. To ne nazivam tragedijom već ironijom sudbine! **Svakako da je tragično jedno: da se hrvatska država odriče hrvatskih muslimana te da je bilo dovoljno 47 poslijeratnih godina da se to dogodi.** Ne uzima se u obzir niti se je išta učinilo da se pobiju Alija Izetbegović i njegovi sumišljenici koji su poveli u taj 'muslimanski nacionalni tor' Hrvate muslimane Bosne i Hercegovine. Kada velim 'pobiju', ne mislim na fizičko uklanjanje već na pokušaj osvješćivanja širokih hrvatskih muslimanskih masa Bosne i Hercegodine. Što ćemo: dolazim do uvjerenja da su me tuđe, strane sredine bolje tretirale od vlastite. Sada, što sam ja? Talijan, Argentinac? Ja ne nalazim odgovor."

Još je žalosnija argumentacija Miroslave Kreća u priposlanom članku. Prigovara zbog tehničkih vidova zakona, koji su doista vrijedni prigovora, no koje nije teško ispraviti novim zakonom, ali ne piše s hrvatskog idejnog polazišta, nego s titovskog, jugoslavenskog polazišta.

Prigovara što Muslimani (kao i druge 'nacionalnosti' u Hrvatskoj) ne dobivaju automatski državljanstvo, ali ne prigovara činovnici na šalteru gradske policijske uprave,

što načelno svakog muslimana smatra pripadnikom muslimanske "nacionalnosti", te ne dopušta da bi netko mogao biti Hrvat muslimanske vjere, dakle hrvatske narodnosti (a ne nacionalnosti) a pripadnik islama. To je tragični talog jugoslavenstva koji i danas guši Hrvatsku. Nikoga se ne smije siliti da se proglasi Hrvatom, ali načelno ne priznavati Hrvatima one koji to jesu i po podrijetlu i po osjećaju samo zato što su muslimani, to može samo netko koji i danas mentalno sudi u Titovim i Kardeljevim kategorijama jugoslavenstva, u kojima je "muslimanski narod" bio potreban kao spojnica između hrvatskog i srpskog naroda i kao temelj za budući jedinstveni jugoslavenski narod. Zašto ne bi smjeli postojati Hrvati muslimanske vjere kao što postoje Srbi, Makedonci i Albanci muslimanske vjere i muslimani koji se smatraju pripadnicima muslimanskog naroda?

Hrvatska djeca u Gradišću

"Hrvatske novine" (Tjednik Gradišćanskih Hrvata) od 7. veljače 1992. javlja da je 30. siječnja jedna skupina hrvatske djece posjetila predstavnike zemaljske vlade u Željeznu, da im se zahvali za pomoć koju su primila od vlasti. Ova su djeca, izbjeglice iz Osijeka, došla prije Božića uz pomoć organizacije "ARGE-Dica iz Hrvatske' u Vincjet i okolna sela u južnom Gradišću, te pohađaju tamošnju dvojezičnu osnovnu školu. Pomoću navedene organizacije stiglo je u Gradišće i u Štajersku više od 400 djece iz Osijeka i okolice, da se tamo sklone i školuju dok traju borbe u Hrvatskoj.

Isti tjednik, u svom izdanju od 14. veljače 1992., javlja da je u Hrvatski Židan, selo Gradišćanskih Hrvata u Ugarskoj, stigao prof. Damir Bačić, tajnik kulturnog odjeljenja Sabora Republike Hrvatske. U Židanu borave djeca iz Osijeka i tamo pohađaju školu.

Glavni tajnik Saveza Hrvata u Ugarskoj, dr. Mijo Karagić, poslao je popis školskih knjiga koje su potrebne za tu djecu, te je prof. Bačić donio školske knjige, videokasete, magnetofonske vrpce i kasete s različitim pjesmama.

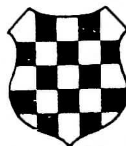
Prigodom svoga boravka u Židanu prof. Damir Bačić je rekao da će nakon povratka osječke djece u Hrvatsku, sve te školske potrepštine ostati kao poklon đacima u Židanu. Zahvalio se Hrvatima u Ugarskoj za danu pomoć i što su se toliko žrtvovali za Hrvatsku i Hrvate. "Mnogi Gradišćanski Hrvati su za-

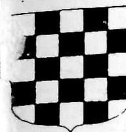
plakali od sriće, a dicu su obuhvatili vali veselja, jer su ćutila, da o nji brine ne samo Hrvatski Židan, naročito roditelji kot i ugarski narod, nego i domovina Hrvatska," zaključuju "Hrvatske novine".

Obuka u riječi i slici

Izdavačko poduzeće Školska knjiga p.o., 41001 Zagreb, Masarykova 28.

Dobili smo od gornjeg izdavačkog poduzeća seriju propagandnih listića koji prikazuju njihove nove udžbenike prikladne za obuku na svim razinama školstva od dječjeg vrtića do sveučilišta uključivši priručnike, slikovnice, enciklopedije, profesionalne i popularne znanstvene i tehnološke knjige, rječnike, gramatike, te auditivna i vizualna pomoćna sredstva za obuku. Ove umjetnički veome lijepo opremljene knjige bile bi korisne u svim hrvatskim kulturnim središtima, posvećenim odgoju iseljene hrvatske djece ili djece raseljenih Hrvata. Mogu se naručiti na slijedećoj adresi: "Školska knjiga" PUBLISHER AND BOOKSELLER, Masarykova 28 (P.O. Box 1039) 41001 Zagreb, Croatia; telefax: 41-420-781.

Hrvatska Republikanska Zajednica

Račkoga 11/III, 41000 Zagreb Tel/fax: 449-106

Prije 41 godinu, kad se u Hrvatskoj nije smjelo pisati o hrvatskim problemima, pa ni o samom hrvatstvu kao etičkoj vrednoti, jedna skupina Hrvata u Argentini, pod vodstvom prof. Ivana Oršanića, ustrojila se pod imenom Hrvatske republikanske stranke i u listopadu 1951. izdala je prvi broj svoga časopisa pod sugestivnim imenom „Republika Hrvatska".

Prof. Ivan Oršanić bio je poznati hrvatski nacionalist, duboki intelektualac, a potjecao je iz katoličkih krugova. Bio je tajnik Hrvatskog orlovskog saveza kad je dr. Ivo Protulipac postao predsjednikom, a predavao je kao profesor u Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu.

Od dana kad je pokrenut pa sve do danas časopis „Republika Hrvatska" izlazi neprekidno, prvo povremeno, a zatim redovito četiri puta godišnje. U njemu su surađivali u prvom redu članovi Stranke kojima su se uskoro pridružili i intelektualci iz drugih skupina u slobodnom svijetu. Mnogo godina kasnije pridružili su se i neki intelektualci iz domovine, naravno pod pseudonimom. Tek poslije travanjskih izbora 1990. pojavili su se prvi suradnici iz domovine pod svojim punim imenom.

Nakon prvih godina posvećenih temeljnim pitanjima hrvatskog političkog života časopis je počeo ulaziti u konkretnija politička pitanja koja danas tvore glavninu tema što se obrađuju u njemu. Uživao je veliki ugled u političkoj emigraciji kojoj je označavao politički pravac.

Danas, kad Hrvatska prolazi svoju kalvariju, ali kad je već na vidiku puna narodna sloboda, odlučili smo nastaviti i u domovini s izlaženjem časopisa, a za sada nastavljamo izlaziti i u emigraciji. Oba izdanja (emigrantsko i domovinsko) su potpuno istog sadržaja. Domovinsko izdanje registrirano je u Republici Hrvatskoj kao izdanje Hrvatske republikanske zajednice, domovinskog nastavka emigrantske Hrvatske republikanske stranke.

Ako se želite pretplatiti, na naš časopis molimo Vas javite se na adresu Hrvatske republikanske zajednice, Račkoga 11/III, 41000 Zagreb, ili telefonski na 041/449-106. Godišnja pretplata iznosi 800 HRD, a možete je poslati na žiro račun Hrvatske republikanske zajednice broj 30102 - 678 - 80186, SDK Zagreb.

REPUBLIKA HRVATSKA

TROMJESEČNI ČASOPIS

●

Prvi broj časopisa izišao je 1951. godine u Buenos Airesu (Argentina), a od tada je izlazio redovito svaka tri mjeseca. Urednici su mu bili: Prof. Ivan Oršanić, prof. Ante Oršanić, Viktor Kos, Mladen Petrić i dr. Ivo Korsky.

●

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. **Kazimir Katalinić**

Adresa: Račkoga 11, 41000 Zagreb

Telefon i fax: 041/449106

●

Savjet časopisa: Dipl. Ing. Anđelko Berić, prof. Kazimir Katalinić, dipl. ecc. Ljubica Ladan, prof. Mario Ostojić i Marin Tomljanović.

●

GODIŠNJA PRETPLATA
(četiri broja):

800 HRD (ako se uplati prije 1. lipnja 1992.).

Pretplatu slati na žiro račun Hrvatske republikanske zajednice br. 30102-678-80186 SDK-Zagreb

Tisak: Tiskara Sveti Ivan Zelina

Sadržaj

Str.

Časopis je registriran pri Ministarstvu Informiranja Republike Hrvatske pod brojem 1340, dne 26. 8. 1991. Oslobođen plaćanja poreza na promet.